

Anul al II-lea, n-rele 10-12.

Octombrie-December 1916.

REVISTA ISTORICĂ

:: Dări de samă, ::
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEI ȘCOALELOR

DE
BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. IORGA

CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIȘTI

IAȘI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1917

1380- 3

SUMARIUL.

I. *N. Iorga*, Revoluția din 1848 și emigrația după scrierile lui C. A. Rosetti. — *V. Bogrea*, Note de Istoria limbii (I: Înțelesurile cuvântului limbă).

II. DOCUMENTE : O scrisoare a episcopului Bucovinei către Mitropolitul Moldovei în chestia patronatului bisericii Sf. Gheorghe din Suceava. — Acte despre dăruierea de arme rusești armatei Moldovei la 1833. — Documente amestecate.

III. DĂRI DE SAMĂ : *Alex. Lăpădatu*, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1915. — *Teodor V. Păcășion*, Cartea de aur. — *I. E. Torouțiu*, Poporația și clasele sociale în Bucovina. — *Gh. Ghibănescu*, O nouă lucrare a Mitropolitului Veniamin : Leastăvița lui Ioan Scărăriul. — *Octav Minar*, Eminescu în fața justiției. — *Alex. Lăpădatu*, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. — *Ion C. Băcilă*, Bibliografia Regelui Carol I al României. — *Lucien Hubert*, L'effort brisé, la situation économique de l'Allemagne à la veille de la guerre. — *D. Furtună*, Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea : starea ei culturală și materială. — *Dr. Nicolae Coman*, Martiriul Bucovinei, 1914-1915. — *Dr. G. N. Leon*, Politică minieră în diferitele State și raporturile ei cu politica minieră din România. — *I. Stavici*, Români din Ardeal. — *V. Ursăcescu*, Monografia schitului Brădicești. — *Alex. Lăpădatu*, Documente și lămuriri istorice cu privire la desfacerea proprietăților moldovene de peste Prut după pierderea Basarabiei (16/28 Maiu 1812 — 2/14 ianuar 1814). — *I. Peretz*, Pravila lui Vasile Lupu și izvoarele ei grecești. — *Henri Hauser*, Les méthodes allemandes d'expansion économique. — *Henry Wickham Steed*, L'effort anglais. — *Leopold Wenger*, Zum Cippus Abellanus. — *Locotenent-colonelul C. Găvănescul și maiorul I. Manolescu*, 1914-1915, Războiul cel mare. — *Rudolf Gneikow-Blume*, Galiziens Wiederoberung in Wort und Bild. — *Lettres des maires des grandes villes de France adressées au Bulletin des armées de la République.* — *Eduard Meyer*, Untersuchungen zur Geschichte des zweiten punischen Kriegs și Weitere Untersuchungen. — *Andrei Rădulescu*, Studii de drept civil. — *Dr. I. N. Angelescu*, Istoria economică și alte științe economice. — *N. I. Apostolescu*, Istoria literaturii române moderne. — *B. P. Hasdeu*, Talmudul.

IV. CRONICĂ : *I. D. Popescu*, Inscricții din biserica ialomițeană Slobozia — *I. Tanoviccanu*, Note despre adopțiune în vechiul drept românesc. — *I. Burada*, Note asupra vechilor coruri bisericesti din Moldova. — *Victor Aneslin*, Cutremurele din România. — *C. N. Mateescu*, Observații asupra stingerii preoților la Vidin (1842).

Manuscrisurile se trimet d-lui N. Iorga : Iași, Strada Lascar Catargi No. 21.

Administrația : Iași, Trecătoarea Banu No. 3 (redacția foii „Neamul Românesc“).

Un n-r simplu 30 de bani : pentru studenți, prețul în jumătate direct de la administrație.

Abonamentul : lei 3.50 pe an.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICILE CASEI ȘCOALELOR, DE N. IORGA

Revoluția din 1848 și emigrația după scrierile lui C. A. Rosetti¹.

O biografie critică o dă, acum mai în urmă, d. A. Ștefănescu-Galați. O resumăm. Tatăl lui Rosetti, Alexandru, e secretariu grec, adus din Constantinopol, al lui Vodă Caragea; mama, o Obedeancă; fiul e născut la 2 Iunie 1816. Învață la școala lui Eliad. Aghiotant al lui Alexandru Ghica. În 1842, polițaiu la Galați; apoi president la Tribunalul de Comerț din București. De aici, informația e mai mult cea curentă; pentru cealaltă nu se dă izvorul.

Din capitolul „C. A. Rosetti ca tipograf” se scoate lămurirea că în Novembre 1846 se întemeiază tipografia Rosetti, adevărată se iese asupra lui Rosetti tipografia întemeiată de „Societatea pentru literatura română” (cestește: „Asociația literară”) ca să scoată foaia „Prietenul Tinerimii” („Asociația” tipăria în 1848 la Rosetti și Winterhalder). Unele relații franceze din exil se află mai departe (pp. 5-6). Rosetti s'a căsătorit la 31 August; soția sa, Maria Grant, era fiica unui Scoțian și a unei Francese și fusese crescută în Provența (p. 7). La 1857 apare „Românul”. E suprimat definitiv la 1864, fiind înlocuit prin „Libertatea”, care dispăre și ea imediat. La 1865 se înființează „Conștiința Națională”. Noul regim va permite reînceperea publicării „Românului”.

Expunerea privitoare la rolul liberalilor în alegerea lui Vodă Cuza (p. 25 și urm.) e doveditoare: Boliac face cea d'întăiu propunere generalului Vlădoianu, care dispunea de armată. Ion Brătianu o reînnoiește, spunând că ai lui nu se gândesc la generalul N. Gofescu (Vlădoianu a confirmat public aserțiunea lui

¹ În volumul omagial publicat de revista „Democrația”: *Lui C. A. Rosetti (1816-1916)*. La o sută de ani de la nașterea sa, ediția a III-a, București 1916.

Brătianu). Brătianu face apoi propunerea de la „Concordia“ în ziua de 24 Ianuar 1859. După alegere, Alexandru Ghica, fostul Domn, declară lui Vlădoianu că „s'a purtat întocmai după inima lui“ (p. 26). Brătianu a afirmat că i se dăduse, de Benedetti, secretariul Congresului din Paris și viitorul ambasador frances la Berlin în 1870, asigurarea că Unirea se poate face, în marginile Principatelor, fără intervenirea Turciei ori Austriei (p. 27).

Supt Cuza, Rosetti e director al Teatrelor (1859) și, o clipă, ministru de Culte (1860).

După biografie urmează o culegere de poezii — bine făcută —; apaturi și discursuri, o alegere din actele de la 1848. Asupra acestora ne oprim.

Foarte interesante sunt „notele intime“, din care partea până la 1850 era eunoscută, și mai deplin, prin publicația dlui Vințilă Rosetti, *Pagini din trecut*, I, București 1902. Cele vechi, de la 1844 înainte, sunt de o sentimentalitate palidă, fără relief și fără culoare, lipsite de valoarea informativă, ca și de cea literară. În schimb, ce clar scrie Obedeanu, care-l chiamă înapoi: „Vie-ți cel puțin dorul de lutul pământesc!“. În Decembrie 1845, Brătianu, bolnav, merge în Italia (p. 169). Pe ceilalți colegi îi află une ori „ușori și fără iubire de patrie“ (p. 173), ba chiar „ticăloși“ (p. 180). Doamnele mari românce din Paris abia de subscriu câte 15 până la 40 de lei pentru societatea studenților („prințul C.“ de la p. 177 pare a fi Caragea). Bălcescu „nu-i place“ și nu știe de ce; de Brătianu „s'a săturat“, etc.

În August Rosetti se 'ntoarce, cu vaporul. Pe Bibescu îl află om bun, dar vanitos, puțând fi mișcat numai astfel; „plânge“ după audiență (pp. 185-6). Vodă credea buni doar trei-patru tineri (p. 190). Studentul din Paris vede pe Văcărescu, pe juristul Ștefan Ferechide, pe Negulici, pe Voinescu, pe generalul Herescu. Slugile maicii lui, moartă de curând, îi cer ajutoare, și el împrumută pentru a li da. În Ianuar 1848 asistă la o ședință a „comitetului societății filodramatice“, ținută la D. Ghica (p. 188). Asistă apoi și la ale „societății literare“ (*ibid.*). Librăria-i merge rău (p. 191).

De la înăbușirea revoluției din București înainte, note de student. Aceiași amărăciune. Brătianu „vorbește prea mult în adunări“; „să nu se creadă inteligent și orator și să cază în ridicul“ (pp. 194-5). Alecsandri duce „viață de dandy“ (p. 195).

El ar fi zis : „slabi fiind, trebuie să ne facem viermi“ (p. 197). Negri și el lasă tot pentru baluri (*ibid.*). Eliad se visează, împreună cu Tell și Golescu, „Caimacam al emigrației“ (p. 195). Kogălniceanu se sfiește a iscăli protestarea contra convenției de la Balta-Liman (p. 197). Ubcini e servil față de Turci (p. 201)¹. Crețeanu bea prea mult și face zgomot, ca și Cozadini; Ioan Ionescu are spiritul contradicției, e „făcut rău din natura sa“ (p. 218). Brătianu, la aniversara a treia a Revoluției, toastează așa : „Facă Cerul ca România să nu mai fie represintată de oameni ca noi“ (p. 219).

În Octombrie 1851 apare *Republica Română* (p. 223). Paginile ce urmează, cu bolile copiilor și moartea micului Ioan, sunt cele d'întăiu de umanitate reală și vie². Sărăcia-l face a se mută într'un sat de lângă Nantes (p. 230). Revenit la Paris, în 1856, Rosetti începe lucrări mai rânduite, colaborând la „Steaua Dunării“ din Iași și scriind chiar ceva despre *Doinele* lui Alecsandri (p. 239).

Până atunci avem însă călătoria în Orient din 1853, asupra căreia se întind notele publicate din nou aici³, p. 262 și urm. (dar și p. 406 și urm.). Aceste note, pline de viață și de glumă, sunt din cele mai bune scrise ale lui Rosetti. Se încercase o răscoală în Oltenia contra Rușilor. Oprit la Vidin, revoluționarul veni și la Constantinopol.

Întoarcerea în țară, întoarcere cu adevărat triumfală, se făcu numai în vara anului 1857 (p. 281 și urm.). Deocamdată, pentru noua petrecere în Franța v. pp. 371-3,—foarte frumoasă scrisoare, plină de grija țării, de sigur cea mai mișcătoare pagină pe care a scris-o. „Îmi este destinat să continuu mereu aceeași cale, să urmăresc același vis“ (pp. 372-3).

După „Democrația“ se dau și alte scrisori din anii de pregătire ai Unirii. Extrem de interesantă corespondența între Ștefan Golescu și Omer-Pașa influențat de Eliad (pp. 417-20). Aflăm că fratele Croatului Omer „a trăit douăzeci de ani în Moldova, unde a fost profesor“ (p. 424; v. și p. 430). Întrevederea de împăcare pusă la cale de acesta din urmă între Eliad și Tell, pp.

¹ La p. 202 data sosirii lui N. Bălcescu la Paris: 29 Octombrie 1849.

² Splendide cuvinte ale d-nei Rosetti la p. 237.

³ După *Amintiri istorice*, editate de Vintilă Rosetti la 1889.

424-5. Era vorba ca Nicolae Golescu să fie silit și el la un asemenea act. La urmă se părăsi ideea alcătuirii unui „corp de armată român“, din care, supt comanda lui Grigore Sturza, trebuiau să facă parte cei de mai sus și, pe lângă ei, Crețulescu, Manu și Pleșoianu, cuprinși în corpul de Cazaci (pp. 426-7). 400 de grăniceri ajunseră a trece la Turci (p. 428; cf. p. 437). *Se aducea contra tuturor, pentru a-i înlătura de la cooperafie, și faptul că au scris contra Austriei* (p. 430). Și Ștefan Golescu spune că „i-a arătat că Austria va fi perfidă în ultimul moment și că atunci ar fi prea târziu poate pentru a chema în ajutor naționalitățile; cât pentru Turcia, ar fi mai bine să aibă pe Austria vrăjmașă declarată decât ca prietenă suspectă, cum este și va fi“ (p. 431). În acest timp s'ar fi fâgăduit însă, la Constantinopol, lui Magheru, sprijinit de Ion Ghica — dușman acuma al radicalilor —, „firmanul prin care Poarta reinnoiește vechile noastre capitulații“ (p. 433; cf. și p. 443). Emigrații doriau un Stat moldo-valah, cu Basarabia (p. 440).

La 6 Maiu 1854 Dimitrie Brătianu se afla la Severin și făcea planuri. Cărmuitori revoluționari, „reorganizarea grănicerilor și dorobanșilor“, înarmarea sătenilor, „fie și cu ciomege“, așezarea la sate de „străjeri numeroși armați cu lănci și supt comanda câte unui soldat vechiu“, deschiderea de școli sătești (p. 446). Era vorba de o legiune româno-poionă, supt Wissowski (p. 453). Pașa din Vidin, Egiptean bătrân, era gata să asiste la sfințirea steagului „României“ (p. 459). Deocamdată însă 5.000 de oameni fugiseră din Oltenia pe pământul turcesc (p. 450). Cei cari fură numiți de Turci după intrarea în Oltenia nu aparțineau însă emigrației (*ibid.*).

„*Suntem dați Austriei*“, striga la 30 Maiu și Rosetti (p. 451). Un ofițer în serviciul Turciei îi spusese lămurit, în momentul celor mai mari speranțe: „A jum, fiindcă n'avem armată de-ajuns ca să batem pe Ruși, ni trebuie neapărat alianța Austriei, și Austria va ocupa țara dumitale. Pe urmă, când Rușii vor fi goniiți...“ (*ibid.*). Magheru însuși, „candidat de Domnie“ și pomăzuit „Pașă cu 50.000 de lei pe lună și comandant civil și militar al României Mici“ (pp. 456, 453), „lepădase fesul“ (p. 452; cf. p. 455¹). Rosetti nu mai putu să fie măcar „în jurul țerii“: el trecu

¹ Pretuândeni a se citi: St. Arnaud, nu St. Armand! Multe greșeli de tipar. Baiași-chioiu devine (p. 465): „Bojadkent“.

la Constantinopol (p. 454). În lunie se cunoștea și textul convenției austro-turce. Se știe că numai în August se făcu intrarea acelor cari sperau să nu mai iasă niciodată. În Decembre D. Brătianu era la București (pp. 470-1), dar Rosetti luase, cum am spus, drumul Parisului.

Din anii de după întoarcere, cererea către Kogălniceanu (ianuar 1853) de a colabora și ajuta „bănește“ la „Românul“ (pp. 373-5): „Să deprindem pe oameni a vedea într'un jurnal numai jurnalul ambelor Principate“. I se părea acum, „în această nefericită țară“, exilul de odinioară „fericit“ (p. 375),— chiar după îndeplinirea marelui vis al Unirii. Nu afla sprijin—nici material; și nu știe toată lumea ce înjositoare durere este aceasta — și muncia peste puteri (*ibid.*). „Trec săptămâni fără a putea să vorbesc un șfert de oară cu sârmana mea soție, pe care o văd, sau, pentru a mă exprima mai bine, abia o zăresc, săptămâni întregi“ (p. 376).

Radicalul era însă adânc nemulțămît. Nu fusese o luptă, o afirmare națională prin fapte și cu sacrificii. „Divanurile“ nu îndrăzniseră a se preface într'o Constituantă. Constituția fusese primită din mâna străinilor. Represintanții unui popor „se lăsa-seră disolvați prin firmane“. „Cum să nădăjduim binefaceri mereu de pomână, în folosul unei națiuni care nu se ajută ea singură?“ Vor ajunge un teritoriu de compensație față de Austria pentru Italia, — profetice cuvinte! „De aceea“, adaugă el, „am combătut toate guvernele, care, după mine, pregătesc moartea Patriei“ (p. 378). „Și“, constată el cu durere, „Românii nu au nicio educație politică“ (p. 379). De ce „să ne jucăm de-a naționalitatea“, strigă el, „dacă nu suntem în adevăr una?“ (pp. 379-80).

De mare interes e și ideia că numai prin Români s'ar putea liberă Orientul, fără primejdiile legate de un panslavism în dosul cărula e altă acțiune. Și, cu acest prilej, amintește negociațiile începute la 1860, el fiind la Guvern, cu Grecia, dar din inițiativa acesteia (p. 380). I se pare că numai prin România Franța poate lucra în Orient. Și, în sfârșit, că numai supt impulsul României s'ar putea organiza lupta solidară pentru libertate a naționalităților din Austria (*ibid.*). Nu excludea din „Confederația Dunării“ nici pe Unguri, de și Români de dincolo i-i denunțau ca pe „Tatarii din Ungaria“. O uniune latină nu-i părea imposibilă (p. 381).

În politica internă, Domnul i se părea stricat prin mediul în care trăise și nesprișnit pe vre-„un interes moral sau material“, ci „atârnat în aer“ (pp. 382-3). Și avea dreptate: țeranii liberați de dânsul — în acest act Rosetti vede o „provocare la războiul social“ (p. 391)! — nu erau măcar o conștiință, necum o putere politică (p. 383). Pretinde că Vodă Cuza i-ar fi mărturisit cum că nu se simte bun decât de „colonel al unui regiment“ (p. 383; cf. p. 391). Și prietenul său frances Paul Bataillard găsea singura soluție, atunci ca și acum: „să se lucreze la regenerație pe căile încete care conduc la leacuri mari, adecă ficcare să facă, în sfera lui mai mult sau mai puțin mărgenită, silințe pentru instrucția și emanciparea morală și religioasă a indivizilor și a grupurilor asupra cărora poate lucra“ (p. 386).

N. IORGA.

Note de Istoria Limbii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Înțelesurile cuvântului limbă.

În cercetarea raporturilor dintre limbă și naționalitate, se ignorează sistematic un element capital: termenul *limbă* însuși.

Prin înțelesurile lui, totuși, acest cuvânt e unul din cele mai puternice argumente ce se pot aduce în sprijinul adevărului că nu există exponent mai elocvent al sufletului etnic, autobiografie mai veridică și mai completă a unui popor decât *limba* sa.

Începând această serie de note cu o încercare asupra subiectului enunțat, nădăjduim a repara întru câtva această omisiune.

Rom. *limbă* înseamnă, în rândul întâiu: „organul graiului“, iar în al doilea: „graiul“ însuși. Ambele aceste înțelesuri, comune tuturor limbilor romanice (it. *lingua*, sard. *limba*, fr. *langue*, sp. *lengua*, cat. *llengua*, port. *lingoa*), sint, evident, o moștenire romană (lat. *lingua*, arh. *dingua*), fără a fi însă și ceva specific-romanice: germ. *Zunge*, ca și engl. *tongue*, au, sporadic, și al doilea sens (*So weit die deutsche Zunge klingt* al lui Arndt!), dânsul *tunge*, cu acest înțeles, era curent odinioară (Nyrop, *Das Leben der Wörter*, p. 99), gr. *glossa*, ung. *nyelv*, fig. *șib-îl* au de o potrivă. Trebuie să spunem, iarăși, că, între rom. *limbă* și *graiu*, nu există vreo sinonimie perfectă: *graiu*, din vsl. *graj*, „cîntec“ (un *grajvoronu*, *gajvoronu* ar explica, după Den-

susianu, *Graiul din Țara Hațegului*, p. 58, pe rom. *cocoș-gaiu*), se referă într'un sens, exclusiv, la elementul sonor, vocal al limbii vorbite (cf. *prin viu graiu*, fr. *de vive voix*), iar, în altul, la caracterul particular, regional al unei anumite idiome (cf., pe lângă titlul citat: *Graiele aromâne* ale d-lui Papahagi; — *graiurile*, pl. dr. obișnuit, avea, arhaic, și înțelesul de „pourparlers”: *graiurile păcii*; — arh. *a grăi pe cineva*, din *Herodot*, ed. Iorga, p. 512, ca și sinonimul dial. *agrăiesc*, lat. *alloqui*, germ. *anreden*, precum și pop. *a se grăi cu cineva*, „a se constătu”, merită de asemenea menționate). De altfel, chiar lat. *lingua* era mai mult „graiul vulgar”, natural (cf. prov. *lengalmen*, „vulgairement”), spre deosebire de limba artistică, cultă, care era *sermo*: „Sua *lingua* disertus est, *sermonem* obiect”, zice Seneca (*Contr.*, II, 12, 8) — am zice: „pe limbă nu i-a tors nime” (cf. *are stupit la furcă*), fr. *il a la langue bien pendue*, dar „n'are meșteșugul vorbirii”, fr. *le beau langage*. (Totuși: *sermo vulgaris, plebeius, rusticus, castrensis*; v. mai jos!).

Dar nu aceste accepțiuni actuale ale cuvântului ne interesează, cu deosebire, aici.

În vechea-românească, *limbă* avea alte două înțelesuri, speciale. „...Avînd Ștefan-Vodă știre și *prințând limbă*, Marți noaptea, Dechemvrie 15, au aprins tîrgul [Baia]” (Ureche, ed. Popovici, p. 43). — „Fără străji de a hi, fără *limbi*, să știe ce fel sau ce samă de neprieten, ori unde merge” (Miron Costin, ed. ² Kogălniceanu, I, p. 262). — „Au mărturisit Tatarii cei *prinși* de (— ca) *limbă*, că pentru ploi s'au întărziat” (N. Costin, *ibid.*, II, p. 109). — „Vizirul *au prins limbă*, care au spus că cetatea Enichiul este grijită” (Muste, *ibid.*, III, p. 79), — „*au prins limbă*, pe un Leah carele a spus...” (idem, *ibid.*, p. 83). — „Acolea au adus *limbă* un Horvat ce l-au fost prins la Bosna” (*Cronica expediției Turcilor în Moreia*, ed. N. Iorga, p. 35).

Înțelesul, de o potrivă de limpede în toate exemplele citate (pentru altele, v. d. ex. Kogălniceanu, *l. c.*, I, p. 277, III, p. 59, etc., sau Giurescu, *Letopisețul țerii Moldovei de la Istratie Dabija*, p. 109, etc.), deși mai concret și mai drastic exprimat în unele, este, evident, acela de: „știre, informație” și: „aducător de informații, iscoadă, spion”. El se întâlnește, nu numai în limbile romanice, ci și în cele slave (rut. *jazyk*, „Zunge, Spion”). În special expresia *a prinde limbă*, — care nu trebuie, firește, confundată cu *a deprinde o limbă* (cf. fr. *apprendre une nouvelle* față cu *apprendre une langue*), sau cu *a prinde limbă* (*Viața Românească* pe 1916, p. 40), *a prinde la limbă* (Zanne, *Proverbele Românilor*, II, p. 231), „a și se deslegă limba, a prinde a vorbi”, — corespunde exact pol. *zasiengac jenzyka* și se regăsește identic sau aproape identic în mai toate limbile romanice: fr. *prendre langue*, it. *pigliare lingua*, „certiorem fieri, nuncium accipere”, sp. *tomár lengua*, idem, prov. *penrer lengoje*, „prendre

langue" după Raynouard, „Aufenthalt nehmen" după Levy, etc. V. A. Urechiă o releva la cronicarii iberi (*Arhiva istorică*, I, p. 183, nota: *haber llengua, donar llengua*), iar d. Iorga o presupune, cu probabilitate, la baza controversatului *solkend lerneu die Sprach* (cf. *ydeomate adipiscendo* și prov. *en outra terre irei penrer lengaje*, la Levy, IV, 364) din cunoscuta povestire germană despre Țepeș (v. *Convorbiri literare* pe 1901, p. 151, n. 4).

Al doilea înțeles arhaic, și cel mai important pentru noi, este acela de: „nație, neam, popor."

El are Coresi și Dosofteiu, Cantemir și Ureche, îl are Biblia din 1688 și Evangheliarul din 1561. Aproape nu există text vechiu-romănesc care să nu-l cuprindă (cf. și *Codicele Teodorescu și Marțian*, ed. Drăganu, p. 151), iar cei doi corifei ai poeziei noastre, Alecsandri și Eminescu, l-au întrebuițat, în versuri memorabile. Dar puține pasagii „montează" mai expresiv această „lune" a graiului nostru bătrînesc decât următorul (*Herodot*, ed. N. Iorga, p. 23): „Iar *limba* elinească, după cum mi s'a pare mie, tot o *limbă* au avut de cum au început d'întăiu. Aceste toate *limbi*, zisăm, întru aceastaș chip sunt prîmenite."

Consensusul unanim al filologilor noștri consideră acest sens arhaic al cuvîntului romănesc ca un simplu reflex cărturăresc al vsl. *jenzyka*, „limbă" și „popor" (deja Șăineanu, *Semasiologia*, p. 75). Dacă ne-am gândi, însă, că înțelesul acesta nu e străin graiului popular (v. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice*, pp. 12, 14, 77), care întrebuițează și derivate ca: *limbătate*, „oameni de neam străin", *limbotenii*, „popoare, neamuri de oameni" (cf. Pascu, *Sufixele romănești*, p. 275), și dacă ne-am aminti de anumite exemple mediolatine și franceze (Ducange, IV, 121), provinciale (Levy, IV, 333) sau italiene (Academia, s. v.) de „*lingua pro natione*", *lengatge*, „Land", sau „*lingua per natione*", — sentința noastră ar fi, poate, mai puțin categorică. Lat. *sermo* avea și el, întru câțva, acest înțeles: „*propria cuiusque nationis lingua*". (De notat: lat. *patrius sermo*¹, în opoziție cu germ. *Muttersprache*). — Și înțelesul de „păgân" al pl. *limbi* îl găsim, nu numai în rus. *jazyčnik*, „păgân" (din *jazyk*, „limbă"), ci și la Ducange și Levy, l. c. Hofărător a fost, aici, dacă nu și în prima accepție, laică, creștinismul: *gentes*, „neamurile", „limbile", erau, se știe, popoarele care nu vorbeau „limba sfântă" a Bisericii, ci aceea, profană, a lor (cf. engl. *gentile*, „păgân", și exemplul din Levy, l. c.: „De tot cristianesime e del vostre lenguatge"). Dar toate acestea nu importă aici: esențialul e să constatăm, că, la noi, ca și la alții, *popor* și *limbă* sunt sinonime. Căci este evident că nu se putea ajunge la această fuziune a celor două noțiuni într'un singur

¹ *Serumone patrio*, „în limba părintească", apostrofază pe Romani Termostinul ucigaș al pretorului (Tacitus, *Ann.*, IV, 45): o interesantă paralelă la *patria phone* a lui Theophrast (v. Philippi, *Prejudiții*, p. 7); cf. însă și: *patrio phone*, „în limba latină", din Novella VII a lui Iustinian.

termin, fără ca una din ele (*limba*) să fi fost simțită ca elementul prin excelență caracteristic al celeilalte (*neamul*). *Limba face neamul*, zice plugarul Scripturii, și, când bătrânul din români-mea rutenisată a fundurilor Bucovinei spune că „în tinerețele sale a fost Român, dar acum e Rus”, pentru că vorbește ru-sește (N. Iorga, *Lupta pentru limba românească*, p. 27), el confirmă, dureros, cuvântul aceluia.

Când popoarele se taxează, pe ele și între ele, după înțelegerea propriei limbi (*Schipetari*, *Escuarteni*) sau neînțelegerea altora (*barbar* și similarele¹), și, considerând graiul propriu ca singura limbă omenească, articulată, vorbesc cu despreț, ca D. Ralleti (*Suvenire și impresii de călătorie*, p. 242), de „gângurile cele streinatică”, — ele arată spre aceeași concluzie. Când Ovidiu în exil se declară „barbar” pentru că „nimeni nu-l înțelege” (*Tristia*, V, 11, 37) și se indignează că Geșii rid de graiul latin, „barbar” pentru ei, de sigur, ca, pentru Egipteni, graiul tuturor celorlalte popoare (Herodot, II, 158), sau când *arbiter elegantiarum* (*Satyricon*, c. 68) afirmă, despre barbarul declamator, că a izbutit a i-l face nesuferit pe Virgiliu însuși, — ei întăresc, din parte-ii, încheierea enunțată. Și exact același lucru-l face, între atâția, Dionisie din Halicarnas, când nu găsește, pentru a defini pe Etrusci, un element mai caracteristic decât limba lor (I, 30), același lucru-l face marele Florentin însuși, a cărui *lingua dantesca* nu e altceva decât latineasca cu articulație etruscă (*lingua romana in bocca toscana*), promovată, prin geniul său, la rangul de limbă a literaturii și, ca atare, de factor decisiv al unificării sufletului italian, când definește Italia: „Il bel paese là, dove

¹ Ipotesa lui Weidner (*Glotta* pe 1913, p. 304, contra A. Eichhorn, *Barbaros quid significaverit*, Lipsca 1904) care explică pe gr. barbaros ca pluralul prin reduplicație al monosilabului semito-babil. *bar*, „străin”, deci pe baza unui concept etnic, nu de limbă (*barbarophonoi*!), lasă neexplicat pe sanscr. *barbarás*, „bălbăit”, și se lovește de analogii absolute categorice, ca: *Neamș*, lit.: „mut” (v. M. Müller, *Science of language*, p. 90), *Ceangău*, lit.: „cacofonic” (ung. *csangó*), *Hottentott*, lit.: „bălbăit” (F. Ratzel, *Völkerkunde*, I, p. 80, n. 1), *Agemi*, „Persan”, lit.: „fără limbă”, etc., precum și de formațiuni asemănătoare, patent imitative, ca: *bolborosesc*, „vorbesc confus” (de unde și: *Bolborosita*, n. de baltă), *balbutesc* (Zanne, *Proverbele*, II, p. 353), fr. *balbutier*, lat. *balbutire*, *balbus*, pentru care Schuchardt (*Zeitschrift f. rom. Philologie*, XXIX, 323) admite un radical onomatopoeic *bibi* (de unde și *bullă*, „clăbuc de apă în ebulțiune”, cf. *bilbit amphora* al lui Naevius, la Festus, ed. Lindsay, p. 31, și *glzi*, de unde *gălgăit*), rus. *balbjati*, *bebjati* (*Archiv f. sl. Philologie*, XXXIV, 19), sl. *balbu*, „tölpel”, pol. *bilbas*, „escogriție”, alb. *bel'bără*, *bel'batsuk*, „stotternd” (G. Meyer), rom. *blehotesc*, pol. *belkot*, „bègue” (de unde n. de fam. *Belcot*), ngr. *vourvouliò*, „foule grouillante, agitée, tumultueuse” (Legrand, *Poèmes hist. en grec vulg.*, p. 332, cf. turc. *hai-houï*, „mots imitatifs d'une foule quelconque, brouhaha”, rom. *haihui*, „razna, nebunește”), etc. (V. și Saalfeld, *Natur- und Muttersprache*, în: *Mélanges Kurth*, II, p. 373 și urm.).

il și suona" (*Inferno*, c. xxxiii, v. 80)¹, — în ciuda celor „sette confini“ de care se plânge Berchet și a pulverisării idiomatice care persistă până azi (v. R. Bazin, *Les Italiens d'aujourd'hui*, p. 96 și urm.), și nu e un rău că persistă: *patois* și *pays* sînt, poate, și etimologic identice!

Alte accepțiuni, secundare, ale cuvîntului *limbă*, ca și unele locuții și proverbe interesante ce-l cuprind, se pot subsuma ușor supt unul din înțelesurile cercetate mai sus, — precum urmează.

1. Supt acela de „organ“ (concret, asemănare antropo - sau zoomorfică): *limbă de pădure*, *l. de moșie*, *l. de pămînt* (cf. lat. *lingua*, „promontorium“, fr. *langue de terre*, germ. *Landzunge*, rus. *jezyk zemli*, pol. *jezyk ziemi*, etc.); — *limbă de clopot*, ngr. *glossidi*, it. *batocchio*, *battaglio*, fr. *battant*, cf. *a-și bate limba*, Zanne, II, 226, mai des: *a-și bate gura* (în genere, rom. avem *gură*, unde lat. și romanica au *limbă*: fr. *tenir sa langue* e rom. *a-și ține gura*, fr. *mauvaise langue*, it. *mala lingua*, lat. *homo malae linguae*, „fellator“, e rom. *rău de gură* sau *gură-rea*, mai mult decât *limbă-rea*, Zanne, II, p. 221; cf. însă și n. de fam. *Limbă-dulce*, alături de *Buzăre*: Iorga, *Situația Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu*, p. 255); — *limbă de cuțit* (cf. pană sau lamă de *bulat*, „cuțit pentru făcut cercurile“, rus. *bulat*, „oțel“: Damé, *Terminologia poporană*, p. 88); — *limbă de meliță* (*ibid.*, p. 139); — *limba-cânelui*, planta *cynoglossum*, lat. *lingua canis* s. *canina* (Pentru *linguam caninam comedere*, „a avea pe limbă ce ai pe inimă“, din *Satyricon* al lui Petronius, c. 43, găsim o paralelă interesantă în Codin, *Îngerul României*, p. 373: *a mânca picere de găină*, idem); — *limba-mielului*, în Ardeal: *boranță* (ung. *bárány*, „miel“) sau *arățel* (dim. lui *arete*, „berbece“, cf. *berbeac de arete*, „berbec de prăsilă“: Vârcol, *Graiul din Vâlcea*, p. 89); *limba-peștelui*, *limba-vrăbicii*, etc. (v. întreaga serie la Panțu, *Plantete cunoscute de poporul român*, pp. 148-9); — *limbi* (s. *săgeți*) *de trăsnet* (Pamfile, *Văzduhul*, p. 75); — *limbi de foc* (cf. lat. *lingua ignis*, „flamma“), etc.

2. Supt înțelesul de „grai“: *limbă păsărească*, „vorbire în-

¹ It. *si* e, se știe, ca și rom. *și*, lat. *sic*; el a păstrat însă înțelesul latin, pe care-l regăsim în *așa* al nostru, concurrentul lui *da*: cutare bătrîn din Nordul Moldovei îl întrebuița exclusiv, ignorând total pe acesta din urmă (și nu era un cărturar „purist“!), după cum, în anumite regiuni „de dincolo“, poporul îi preferă pe *ie* (e, este). Ar fi, de sigur, interesant de delimitat zona precisă a acestui *ie*: s'ar ajunge, poate, a se fixa, pentru românește, ceva corespunzător fr. *langue d'oc* și *langue d'oïl*. — Și negația *nu* are un concurrent (nu nu numai supt forma cumulativă, rectificând o aserțiune imediat-anterioară: *ba da, ba nu*, cf. fr. *si, si fait*) în *ba* (pop. *baieu*, pol. *bai*). Locuția *a lua pe nu în brațe*, „a persista în negație, a tăgădui până la capăt“, corespunde arh. *a lua bâhă*, sl. *hvati bâh*, idem (v. I. Bogdan, *Relațiile Terții-Rumânești cu Brașovul și Ungaria*, p. 237).

călcită, obscură", cum e ciripitul păsărilor (*barbaroi* și ele, la Aristophanes, *Aves*, 199, precum la Herodot, II, 57, barbarii sunt, la rândul lor, „găini și rândunele”, iar *Găgăuții* noștri amintesc, de sigur, prin radicalul onomatopeic al numelui lor¹, *găgăitul* găștelor, odată cu inteligența lor; cf. pol. *geng*, „cri, jargon d'oise”, *goga*, porecla noastră la Balcanici, cu suf. augm.: *gogoman*, ca: *lotroman*, „baș-lotru”, *marghiloman*, „baș-marghiol”, *corcioman*, „corcitură”, *cioldoman*, „sold mare”, *cotoșman* = **cotocoman*, „cotoc mare”, *durduman*, „femeie durdulie”, *jurman*, „afurisit”, *Petriman*, *Nicomán*, *Giurgiuman*, *Chircoman*, *Cârloman*, *Fodorman*, *Glígoman*, *Tortoman*, *Telemán s. -ban*, *Butiman*, *Băldiman-Băldea*, *Curduman s. -ban*, etc.,—ca să nu sporim prea mult lista din Pascu, *Sufixe românești*, p. 340); — pentru proverbul *toată pasărea pe limba ei piere*, v. Marian, *Ornitologia*, I, p. 413, iar pentru (*a lăsa*) *cu limbă de moarte*, „a testa, a face recomandății în articulo mortis”, v. și Gaster, *Crestomatia*, II, p. 307.— De notat, apoi, că multe din locuțiunile românești cu *limbă*, consemnate la Zanne, *o. c.*, II, p. 217 și urm., au echivalente străine mai exacte decât cele date acolo: rom. *a scoate limba de un cof*, de ex., nu e numai: *tirer la langue d'un pied de long*, ci chiar: *tirer la langue d'une aune*. — Pentru *limbă-neagră*, epitet satiric al Muntenilor la Moldoveni (Zanne, *o. c.*, VI, p. 210), propriu: „Țigan”, cf. *Cinghianè*, porecla acelorași la Turci, pe lângă obișnuitul *Kara-iftlac*, „Romîn negru”, precum și *Negreni*, „pământeni, din Muntenia”, în opoziție cu *Ungureni* (*Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, XI, p. 212). — Ar mai fi de însemnat, poate, o serie de derivate cu înțeles special, ca: *limbuță*, *limbuliță*, *limbușoară* (și n. de plantă, ca și *limbarița*); *limbare*, „cobe” (la păsări) și „căței” (la om); mr. *limbar*, dr. *limbuț*, *limbareț* (Odobescu), *limbău* (Zanne, II, 231), cf. *limboiu*; mr. *limbăriță*, megl. *limba fea mică*, dr. *limburuș*, „omușor” (cf. sl. *jazyčok*.); *limbravă*, *limbesc* (Pascu, *Despre cimilituri*, I, p. 43) = *limpesc* + *limbă*, cf. lat. *lingua* din *dingua* + *lingo*; *mă limbăvesc*, „petrec” (Densusianu, *o. c.*, p. 322) = sl. *ljubov* + *limbă*, etc. — Să însemnăm, în sfârșit, pl. *limburi*, la N. Istrati, *Babilonia românească*, ed. N. Iorga, p. 25 (*Imberdosi*, *ibid.*, p. 11, și *sklitada*, p. 23, sînt ngr. *emperdeuo*, „încurc, încarc”, și *sklitada*, „familie”).

V. BOGREA.

¹ V. explicația d-lui N. Iorga (*Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, II, p. 243).—Pentru *Ciribiri*, a cărui natură imitativă pare neîndoioasă (cf. Czink, Popovici, etc.), ar fi de comparat încă: ung. *csiri-biri*, „gering”, împreună cu Schuchardt (*Slavo-deutsches*, p. 68; *Romano-griechisches*, p. 749) și G. Meyer, *Albanesisches Wörterbuch*, s. v. *siri-miri*. (Pentru *m-b* cf. și dr. *ciga-miga*, „ileacuri, tertipuri”, propr.: „o ciupercă comestibilă foarte gustoasă”, *cigă-mică*, „una din cele mai delicioase ciuperci comestibile” [Pantu], megl. *gigi-migi*, „lucruri plăcute de-ale mâncării” [Papahagi, *Megleno-români*, II, p. 83], față cu ung. *csigabiga*, „unnützes Zeug”, propr.: „Schnirkelschnecke”).

DOCUMENTE.

**O scrisoare a Episcopului Bucovinei către Mitropolitul
Moldovei în chestia patronatului bisericii
Sf. Gheorghe din Suceava.**

(Din Dos. No. 533 de la Arhiva Mitropoliei din Iași.)

Innalt Preosfințite Arhiep[is]cope și Mitropolit al Moldaviei,
chirio chirio Veniamin!

Din priveleagiile, uricele și cele dintru începuturi așezemânturi și pr[ă]vilni[ș]ile orânduile și din istoria acelor dintăiu veacuri a hris-tianeshții proslăvite Moldavie, este cunoscut cum că: sf[ă]șita besearică a vechii Mitropolii [din So]ciavă, în care să află fericele moște a sf[ă]șit. mucenic Ioan cel Nou, pre[cum din] ceputul zidirii sale, în anii cei mai de mult, așa și după mutar[ș]ea Domniei și a Mitropoliei Moldaviei din Sociavă în Iași, așijdere [de la în]trare acestui al Bucovinii district supt pre-milostivul schiptr a ... pre-innaltei austrieceștii chesaro-hrăeștii Mărire, totdeauna supt patronat[ul] sf[ă]șitei Mitropoliei a Moldaviei, ca una care pe dreapta moște aceștii ... au fost și este.

Acea de vr'o cășiva, până la Septemvrie 1822, trecuți ani, întind.... aice Ep[is]copicie preste patronaticeshțiile dreptăți la orânduire și.... osăbit de paroh slujitori sf[ă]șitului oltariu și privighitori a.... epitropi, hantori, ponomari și alți slujitori la aciastă numiță besearică a vechii Mitropoliei din Sociavă, fără innainte proponere, fără înțelegere, fără, [fără] alegere și fără prezentitoare întărire a sf[ă]șitei Mitropoliei Moldaviei, ca al unie care are, precum arătăm mai sus, pravelnicele dreptăți a patronatului, aciasta, în pomeniții cășiva trecuți ani, s'au întâmplat din o sângură neîndestulată luare aminte și numai din o rătăcită poftă de protimisire preste regulatele hotară a orânduilor.

Nu să poate socoti întru alt chip de cât că mai vartos întâmplare aciasta [de] îndoiri întru atingere de dreptățile patronatului au pricinuit întârzieri[ș]le și împiedecările la nevoincioasăle tocni și reparații prin care aciastă mare și sf[ă]șită besearică, împreună cu acareturile ei întru zidiri și întru toate cele din [lăun]tru și din afară, au agiuns la întrestata stare și ținerea întru cele cuv[en]ite a cinstirii și evlavii sf[ă]șitelor moște la scandalisitoare lipsă și la ... jalnică micșorare.

Deci, fiindcă innalt slăvitul chesaro-hrăescul Scaun a țării, în privință la dovezile dreptăților și la supusele propoeri care s'au făcut de aice în obiectul acesta, bine au voit prin innaltul guberniescul decret din 11 Iunie 1825, supt no. 30.270, a cunoaște pe sf[ă]șita Mitropolie Iasilui patronat besearicii numită a vechii Mitropoliei din Sociavă, precum prin slăvitul chesaro-hrăescul hrais-

NOTĂ. — Punctele de suspensiune indică locurile rapte din scrisoare în care textul nu s'a putut restabili.

amt de aice cu cinstita nota din 10 August a. A., supt no. 8111, s'au făcut Preosfinții Vostre pre larg cuprinzătoare înștiințare: —Drept aciasta smeritul Ep[iscop] al aceștii eparhii, în numele său și a următorilor săi, împreună cu acest de aice ep[iscop]escul Consistorium, cu întărire adeveriții, cunoaște și vestește pe sf. Mitropolie Moldaviei din Iasi supt arhipastorie Preosfinții Vostre și al următorilor Preosfinții Vostre, totdeauna al sf[ânt]ei besea-ricii sf[ânt]ului marelui mucenic Gheorghie, în care să află preslăvitele moște a sf[ânt]ului mucenic Ioan cel Nou, al tuturor sf[ânt]itelor efecturi, a locului, a zidirilor și a tuturor acareturilor, care să află în lăuntru și din afara aceștii, pe moșie sf. Mitropolie Moldaviei fiitoare, besea-rică numită a veachii Mitropolie în orașul din chesaro-hrăescul hrais al Bucovinii, Sociava, întru toate deplin și desăvârșit patronat. Și, întru pravelnica luare aminte dreptăților aceștii pre-cinstite pătronații, de acum înainte, în toată viitoare vreme, niciun individuum dohovnicesc sau mirenesc în locurile cele deschise spre slujbele aceștii besea-rici să vor așeza despre sângura parte aceștii episcopii, fără înainte proponeri și înștiințări la Preosfinția Vostră și în cea mai de pe urmă vreme la acei carii prin voia lui Dumnezeu vor fi următori Preosfinții Vostre arhipastorescului Scaun a sf[ânt]ei Mitropolie Moldaviei, spre alegere și prezentuire și ales pentru slujba de epitropi, dacă Preosfinția Vostră li vei afla de [tre]buiță la a-această besea-rică ... arăta de aice cu sfârșitul a fieștecărue an la Preosfinția Vostră anume spre înnoită întărire sau după în-pregiurări spre schimbare.

Nacialnicul aceștii bese-rici numită veche Mitropolie din Sociavă (care în vreme de a[cum e] Precuvioșie Sa cunoscutul în vrednicii Protosinghelul Melhisedec Lemeni), cu p[re]oștii și epitropii îndatoriti sânt a ține asupra acelor puține venituri ar ... celor din lăuntru bese-ricii documentalnice same în trii exemplare din [care la] sfârșitul a fieștecărui militaresc an are să dă: cel întâiu exemplariu la Preosfinția Vostră], ca la patronul aceștii bese-rici, al doile, cu alegatele, la acest Consistorium, iară al tr[ieile] au a-ține în acturile bese-ricii.

În putere înaint Preosfinții Vostre stă a orândui întrebuințare acelor bani... ținere cia cuviincioasă întru cele trebuite sf. oltariu din lăuntru bese-ricii și... cuvin la evlavie sf[ânt]itelor moște. Și, dacă la vreme, după mai bună îndrep... [rân]duelilor întru aciastă bese-rică și în veache Mitropolie, ar prisosi ceva dintru ace... dis-cosilor venituri, în volnicie Preosfinții Vostre este (totuși cu punere în sam... înștiințare cătră acest Consistorium) a orândui acea prisosință spre ceva agiut[or]... sume cele mari mai ales în anii acești dintăi sânt de nevoe la deschisul... a tocmirilor și reparațiilor.

Pentru toate orânduelile care după înnaltele proscripturi întru atingere de bese-rică vor urma de la pre înnalțul regirungu

aceștii țări, să vor face de la aciastă Ep[i]scopie îndatoritele înștiințări către Preosfinția Voastră. Deci așa, cu cea mai mare mângăere, încredințat este smeritul ep[i]scop al aceștii eparhii și acest al său ep[i]scopesc Consistorium cum că Înalt Preosfinție Voastră bine vei voi a face milostivă orânduială pentru gătire a tot felul de materii ca prin începere primaverii viitoare neșmintit să se pue în cuviincioasă lucrare tocmirile și reparațiile cele ce sânt Preosfinții Vostre înștiințate, pentru rădicare aceștii numite besearici și a evlaviei sf[i]ntelor moște, în toate cele alegate cu aceste, la fericita stare lor cea dintru început, spre dumnezească slavă, vecinică pomenire a Preosfinției Vostre și cinste pravoslavnicii credințe.

Smeritul între arhierei ep[i]scop al Rădăuțului, al Cernăuțului (după k. k. moștenire țării), al Socevii și a toatei eparhiei de pravoslavnică leage a sf. Besearici Răsăritului din chesaro-hrăească Bucovina și al presfințitului Sinod al Carlovițului mădulariu și al comisiei cuviincioșilor de agiutorință a Cernăuțului prezes.

Isaie Gheorghievici Boloș.

Din consistoriasca canțilarie al k. k. Bucovinii.
Cernăuți, 6/18 Octovrie 1825.

Manasie Dracinschii,

Protosinghel și consistoricesc actuar.

Andreu Tarnoviețchii,

Consistoricesc canțelist și actuar vrednicilor
de agiutorință.

* * *

Acte despre dăruirea de arme rusești armatei moldovene la 1833.

(Din Dos. Secretariatului de Stat No. 448 de la Arhiva Statului din Iași.)

I.

Cătră Sfat.

No. 1272. — 1833, Avgust 13.

Împărătiasca Sa Măririi, dorind a da o nouă dovadă de plecare Sa cătră binele Prințipatului, au binevoit a dărul miliției moldovinești 832 puști cu toate tacămurile lor, — pentru care grăbesc a vesti pe cinst. Sfat după împărtășire ce am priimit de la d. Plenipotent.

Gheneral-maior Mircovici.

II.

La redacție Albinii Românești.

No. 2974. — 1833, Avgust 24.

Ex. Sa d. Viți-prezedent, cu adresu supt No. 1272, vestești Sfatului înalta bunăvoință a Împărăteștii Sale Măririi, care, dorind a da o nouă dovadă de plecare Sa pentru binile acestui Prinți-

pat, au binevoit a dăruî miliției moldovinești 832 puști cu toate tacămurile lor.

Aceasta să împărtășești ca să să publicarisească.

III.

Raport cătră d. Viți-prezident.

1833, Avgust 28. — No. 3026.

Cu o vie și întreagă cunoștință au priimit Statul împărtășare făcută lui cu adresa Ex. Voastre de supt No. 1272. Înaltă plecare de facire de bine pe care Împărăteasca Sa Mărire au binevoit a arăta și acum cătră acest pământ cu dăruire de 832 puști cu tot tacămul lor pentru miliția Moldaviei, este o veghiată dovadă de părinteasca Sa îngrijire, care umple de nădejde și de bucurie inimile Moldovenilor, care să află zugrăvite toate facerile de bine a Împărăteștii Sale Măririi.

IV.

Doclada a împlinitoriu datoriei Nacialnicului miliției Moldaviei.

No. 1741. — Eșii.

Împărăteasca Sa Mărire au binevoit a dăruî miliției acestui Prințipat un număr de 832 puște nouă pentru complectul batalionului, care puște fiindcă să află la Calarași, în Valahie, eu am priimit împărtășire prin porunca Inspectorului miliției, dumnealui Gheneral-maior și cavaler Starov, spre a comandarisi înadinsu ofițiriu a miliții ca să le primască. Aceasta aducându-o la cunoștința amintitului Sfat, plecat rogu ca să facă punire la cale pentru slobozire unui otcrittilist¹ de a să lua cu plata hotărâtului progon² opt care lăcuitorești întru transportarisire acestor puști de la hotarul țării până în Eș.

Polcovoiu comandir: (indescifrabil).

Resoluție: „Departamentul din Lăuntru va slobozi otcrittilist pentru luare carelor în număr de 12 sau cât trebuința ar cere cu aceasta ca să plătească progonul legiuit.

Vel Logofăt: (indescifrabil).

V.

Cătră Departamentul din Lăuntru.

1833, Avgust 21. — No. 3043.

Împlinitoriu datoriei de nacialnic miliții pământești prin doclada cu No. 1741 cătră Statul ocărmuitoriu cere punire la cale întru a să aduci de la hotarul Țării-Românești, de la Calarași, 832 puști, pe care Împărăteasca Sa Măririi au binevoit a dăruî miliții moldovinești cu tot tacămul lor. Apoi, fiindcă cinst. Hătmănie

¹ Foaie deschisă.

² Transport.

după împărțășare ce i-au făcut Inspectorul miliției, Gheneral-maior și Cavaler Starov, comandărisăști înadins oțițăr ca să le primască, care urmiază a fi întovărășit uu un ocrțiilist de a lua cu plata hotărătului progon carăle trebuincioasă întru transportarisăre acestor puște până în Eș, Sfatul au regularisit că acest Departament să sloboadă un ocrțiilist pentru luare de cară în număr de douăsprezăci sau câte trebuința ar cere, cu aciasta ca să să plătească progonul legiuit lăcuiitorilor de unde să vor lua carăle. În urmare dar a unii asămine hotărări a Sfatului, jos iscălitul ari cinste a face aceasta împărțășire spre cuviincioasă punire la cale din parcea acestui Departament.

VI.

No. 1712. — 22 Oct. 1833.

Potrivit cu voea d. Plenipotent, împărțășită mie de Inspectorul străjilor Gheneral-maior Starov, prin adresul cu No. 526, au pus înaintea ocărnuitorului Sfat a pune la cale spre a să slobozi din capitalul miliției suma cheltuită de cătră Dregătorul artileriei cu aducerea din arsenalul rosienesc pă la târgul Reunii a puștilor și pistoalelor înnalt dăruite pentru miliția Moldaviei, pentru fieștecare pușcă câte 95 copeici și pistol câte 75 cop., piste tot 797 rubli 90 copeici și să să triimată la București cătră Gheneral Starov, în aur, socotind galbănu în 11 ruble.

Vițe-prezident: Mircovici.

VII.

No. 3928. — 1833, Noemvrie 2.

D. Vițe-prezident cu No. 1712, prin cari face cunoscut a să trimite 797 ruble, 90 copeici în aur la București, din capitalul miliției, pentru cheltuială Dregătorului artileriei, cu aducerea puștelor și a pistoalelor dăruite de înnalt Monarh din arsenalul rosienesc aice, la târgul Reunii, jos iscălitul cu cinste o împărțășește în copie spre înfocmai urmare.

(Comunicate de Al. Lăpădatu.)

* * *

Documente amestecate.

I.

25 Mart 7144 [1636]. — Vasile Lupu, pentru o moșie la Nușișeni și Fundul, „pre părăul Siretiului“, cumpărată cu „taleră grăbești“ (sic).

Traducere. Păstrată numai jumătate.

II.

† Întru totu cinstitu părintele nostru dumn[ea]ta logofete, să hii dumn[ea]ta sănătos. Fac știre dumitale precum au venitu Pavăl Ciocărlan și cu Gligorcia Șințișor cu cinstită cartia Mării Sale lui Vodă, scriind la noi ca să meargem la sat la Vovinești, și străngem oameni buni și bătrâni de pen pregiur megiiși, și din sus și din gios, să socotim pentru nește curți și pentru o moară de cai ce au fost a Șinții, și au părăt Gligorcia Șințișor înna-intea Mării Sale lui Vodă precum aceale curți și acea moară i le-au stricat vecinei lui Mierăuță Hraniță, socrul lui Pavăl Ciocărlan, și să hie avându și zapis de la Mierăuță Hraniță ca să-i plătiască curțile și moara, precum să adeveri cu ameni (*sic*) buni. Deci eu pre cinstită cartea Mării Sale lui Vodă am strânsu oameni buni și am mârșu acol[oj] și li-am socotit cu mulți oameni buni pentru aciali curți și pentru acea moară de cai, și am întreat de oameni buni, și neme nu s'au aflat să mărturisească pre acel zapis ce au arătat el de la Mierăuță, sau să știe cineva precum i-au stricat vecinii lui Mierăuță curțile, ce s'au aflat oameni buni de au mărturisitu într'acesta chip precum aciale curți au putrădit iale acolo pre loc și, după ce s'au pustiiu satul, au arsu de pojar, iar moară de cai nu ș'au fost în Vovinești, de când au apucat bătrânii. Și pentru pivniță încă mărturisescu oameni buni precum au putreditu și au cădzut iale acolo pre loc, de s'au topitu, iar popreaala moșii nu să află pentru nemică. Anume mărturisește Dumitru de Cotrogăș (?), și Miron de acolo, și Nicoară de Boldești, și Ștefan din Dereneu, și Gavril Bolboacă ot Meleşani, și Leca părcălabul au mărturisitu cu[m] i-au dat Vasilie Sturdzea, ginerele lui Mierăntă Hranici, fân de au cositu și pământuri de au arat în dzilele lui Vasilie-Vodă, după pradă încoace, pre aciae parte de ocină care îi opreaște acmù Grigorcia. Dumn[ea]ta precum va hi voia dumitale așa vei socoti. Să hii dumn[ea]ta sănătos wr XG, amin.

Dumitru. Miron. Nicoară.

Az Gavril Bulboacă.

† Mai mică sluga dumitale Toader Driga ;
să hii dumn[ea]ta sănătos.

(Originalul la biserica Talpalari din Iași.)

III.

Iași, 12 Octombrie 7178 (1669). Duca-Vodă arată că i s'au presintat „Mirăuță și Gheorghită și Dămiianasă, sora lui Mirăuță, și Ioan, fratile lui Dămiian, și Agahiia, fimeia lui Pisoschi, și Miron Hudici“, în pără cu „Abază Cerchezul, Visternicul al doile“, pentru Pârstești, la Hârlău. Pomenit și „fiorul Docuiului Paharnicul“. Pungere de „herie“.

Copie din 1816.

IV.

Iași, 27 Iulie 7209 (1701). Constantin Duca, către „părcălabii de—“ (*alb*) că s'au pîrit „Lupașco Ghiarghel și Safta Logofetiasa lui Costantin ci-au fostu Logftu și Dumitrașco Beldiman cu Nastasiia Bărzoia, dzicănd cum s'au sculat Nastasiia an și au luat dejmă de pre o bucată de loc de moșie între Sireatiu și dintre Bistrița, ce să chiamă Fundul, care iaste de hotarul satului Rușilor, și cel loc iaste hotărât și stălpit încă de la Alecsandru-Vodă, dzicănd Bărzoie că acel loc iaste locul ei, de Fund, de Ținutul Niamțului. Deci iată că scrie Domnia Mia să miargeți acolo și socotiți acel loc, de unde va fi luat Bărzoie acia pîni de a dzeacia: de va fi trecut peste stălpii cei bătrâni ce s'au pus de Alecsandru-Vodă, când s'au hotărât locul, câtă pîni să atîă luată de dăasa fără de ispravă, toată să o pliniți de la Bărzoia“. „Ion Buhuș Vel Logft. ucil.“

V.

8 Iunie 7213 (1705). — „Copie întocmai după adevărată carte de hotărnicie a moșii Leiasca sud Saac.

De la „noi acești 12 boieri carii am fost luați dinnaintea Domnului Costandin Voevod Brancoveanu (*sic*) din Divanu, cu cinstita cartea Mării Sale și cu siuga Mării Sale 2 Port[ariu], de Vlad Logof. ot Stăncești și de Gherghe ot Târșor și de moșnenii din Grângu (*sic*), pentru moșia ce să chiamă Leiasca ot sud Săcuieni“. Se aduc hrisoave de la Matei Basarab pentru „cumpărătoarea“ lui „Iane Sofragiu ot Stăncești“ de la moșneni. „Am mers de am tras moșia peste locuri după obicei“. Notare: „Captureanca, hotarul Stolc. Costandin“, „hotarul Scârneveascăi“, „hotarul Trestienilor“. —Iscălesc: Preda Podeanu, Manea Sutașul, Matei Logoft. Arapul, Meținea Anghel (*sic*), Dumitru Bălțeanu ot Gherghița, Borcea Logft., Mecu ot Zus. (*sic*).

La 10 August 1730, Constantin Parepa Postelnic arată că a luat actul de la „dumneaei nașa Fotini Căpleasca“.

Copia — pusă într'un *splendid chenar* roșu și aib, cu flori, — „prescrișă tiparnic de Ioannis Constantinu Grecu din Star-Chiojdu 1835“.

Originalul acestui act și ale celor următoare, la d. dr. Macovei din București.

VI.

24 Maiu 1765. — Hotărnicie „la moșile dumnealui Costandin Postl. Parepa“, „fiindcă din pricina unor Turci, având bătaie la casa lui, s'ar fi întimplat de i s'au aprins casele din focurile lor și i-au arsu hrisoavele și zapsife ce au avut“. Merg

cu Ghinea al doilea Portar la Cătunu, „unde îi sînt casele de la părinți“, începînd a „pune sfoara“ de „unde să hotărăște în căpătîiu cu Costandin Alicseanul din Valea-Războiului, în Călmățuiu“. În hotar și cu „moșia Stol. Costandin“, cu „moșia lui Șerban-Vodă“, cu locul „unde dă Ceptureanca în Călmățuiu“. Pomenit „iazul heleșteului Parepii“.

„Carele la aciastă moșie [a lui Șerban-Vodă] nefiind piatră, au mărturisit popa Stănișlav ot Drăgănești, fiind ispravnic pã moșia lui Șerban-Vodă, că, în trecuții ani, vrînd să înaprță nepoții lui Șerban-Vod[ă], dum. lordache Cantacuzinò i dum. Tomița Cantacuzinò, au luat și pã Sărdariul Ianache între dîșșii, și an venit la acea moșie și, întrebînd și pe alți oameni bătrîni că pînă acoloa au fost moșia Parepii și după mărturisania lor au lăsat și boierii tot pînă acoloa să fie hotarul Parepii. Așijderea și pentru apa Călmățuiului, că este pã moșia Cătunul, după cum văzum o carte de mărturisanie a dum. Niculii Boz. biv vel Săt. că în zilele Măriei Sale Constandin-Vod[ă] Brâncoveanul, cînd au fost cu ordia la Gura-Urlaților, au fost pîrit Apostol Creteanul pã Vladul logof. tatul lui Costandin Parepii, fiind Criteanul ispravnic pã moșia lui Șerban-Vod[ă], că ar fi făcut Vladul Logof. heleșteul pe moșia lui Șerban-Vod[ă]. Măria Sa Costandin-Vod[ă] au trimis pã Nicola Boz., fiind ciauș de aprozi, și au luat și pe Petru Obed[ea]n[ul] Vel Armaș, pe Mănuilă Săt. ot Buzău, de au mersu acolo la acel heleșteu ca să dovedească: este pîra Criteanului adevărată? Și, mergînd boerii acolo, au rămas mincinos. că heleșteul Vladului Logf. Parepa au fost făcut de moșu-său Stroe Cluc[e]r. Parepa încă din zilele Ducăi-Vod[ă], și au dovedit acei mai sus ziși boeri că heleșteul este făcut pã moșia Vladului Logf. Parepa, ce să chiamă Cătunul, fiind apa Călmățuiului pã moșia Cătunul, și Șerban-Vodă treabă la apă nu are, și tot așa au stăpănit de atunci pînă acum. Mai tras-am și moșia ce să chiamă Călmățuianca, care să începe lungul de unde dă Ceptureanca în Călmățuiu, din capu moșiei Cătunul, și merge alătura cu moșia lui Șerban-Vodă ce să chiamă Ruș; pã din jos au pus și sfoara de unde au mărturisit popa Stănișlav, ispravnicul moșiei lui Șerban-Vod[ă], și am pus piatră unde dă Ceptureanca în Călmățuiu, mai sus de spre Răsărit, în grind...; al doile trăsură la mijlocul moșiei, unde s'au găsit piatra, de spre moșia lui Șerban-Vod[ă], din jos, pînă în moșia ce să chiamă Inoteștii... Din piatra lui Tudor Marghiol pînă în moșia Cătunul... Dintru o piatră înaltă, iară a lui Tudor Marghiolu... De spre Bucovele... Au mărturisit Manea, ce au fost ispravnic mai nainte vreme, pã cînd au cumpărat Costandin Lipoveanul de la feciorii lui Tudor Marghiol... Neagul, ginerile Earbului, ce au fost ispravnic pã moșiile Vladului Logf. Parepa încă mai d'innaintea răzmiriții.“

Iscălese: „Tudor Drăgănescul Căpit., Ghinea 2 Port., Stan

Logoft. Urlăt., Moise Boz., Mane isprav. Lipvii (*sic*), popa Manta ot Cioceni, Bratu cop. Dinca ot Burăchişt. (= cop[il] din ca[să] ot Bucureşti), Pană ot Cioceni isprav. al case[i], Badiul ot Cioceni, Ilie părcl. ot Inoteşti, ce au fost pîrclb. mai nainte, popa Stănilav ot Drăgăneşti, popa Chirul sin Chirul ot Crângul, mart."

Copiat „tiparnic“, cu un *splendid chenar*, de „Ioanu Constantinovici Grecu, dascălul Chiojdeanu, casa d[umnea]lui ec. Iancu Macoveiu“, în 1835.

VII.

23 August 7223 (1715).—Nicolae Alexandru Voevod către Ştefan Ruset biv. vt. Stolnic pentru împărţirea moşiei „din Fundu, de la Enachi Bărzu“.

Copie.

VIII.

5 Novembre 7227 (1718).—Mărturie că „au venit dumnealui Ioan Abază biv vtori Logofăt“ pentru a i se alege „cu mătuşi-sa Docioae şi cu verii dumisale, feciorii Dociiului, pentru nişte moşii ce au rămas de la unchiul lor de la Ursul Dociiul şi de Marie Ciocărnăleasă (*sic*), fata Dociiului, şi de la Ion sin Dociiul şi de la o sor a lor ce au fost călugărită, şi aceşti fraţi ai lor au fost stărpi, şi le-au rămas moşii ce au avut de pe părinţii lor“. Moşiile sunt la Pârsteşti şi la Dolina. — Marturi: „Toderăşcu sãn Mătieşescul, şi Gligorie părintele de Costeneşti, şi Bejan ot tam, şi Dumitraşcul de Liverda şi alţi oameni buni şi megieşi“. Iscălesc: „Marie Docioae, Abază thori Logofăt, Costandin biv thori Logoft., pop Gligori Bejan ot Costeneşti, Sandul Albotă Crucer, Costandin Zberea Şetrari“.

„Aciastă copie este scoasă din cuvânt în cuvânt, întocmai după cea adevărată, care cu aciasta să adevărează. Braşov, în 18 Iulie 1829. Ioan Barac, magistratului translator“ (pecete cu B.). (Confirmarea oficială îi zice: „Johan Barák“.)

IX.

26 Octombrie 7240 (1731).—Noi Grigorie Ghica Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn Ńerii Moldaviei, facem Ńtire precum s'au pîrit de faţă Innaintea Domnii Meale şi a tot Sfatului nostru boeriu nostru Hîncul Căpitanul cu Ioan Dociiul şi cu fraţii lui, jeluînd Ioan Dociiul şi cu fraţii lui că, avînd ei o mătuşe, anume Maria, cea au fost după Ciocîrlan Vornicu, care au fost sor lui Gheorghe Dociiul, tatăl lui Ioan Dociiul, şi cu muma lui Ioan Abază. socru Hîncului Căpitan, şi, neavînd Ciocîrlăneasa feciori, după moartea ei, ar fi luat Ioan Abază, socru Hîncului Căpitanu, odoară şi moşii de a Ciocîrlănesii şi lor nimic nu le-au dat. Deci Dom-

nia Mea am socotit și i-am rânduit la cinstit și credincios boeriul nostru dumnealui Darie Donici Vel Logofăt ca să le ia sama de amănuțu și cu dreptate. Și, stând ei față înaintea dumisale și luându-le sama, s'au aflat cum că Ciocîrlan Vornicul, împreună cu Maria, jupăneasa lui, încă până era ei vii, s'au dat cu diată răposatului Ghedeon, ce au fost Mitropolit, după moartea lor să fie casa lor, cu bucate și cu toată agonisita lor, a Mitropoliei, iar neamurile lor să n'aibă nice o treabă la rămășițele lor. Și, după moartea lui Ciocîrlan și a Ciocîrlănesii, au luat toate rămășițele lor Ghedeon Mitropolitul, și pe urmă au mers la Ghedeon Mitropolitul rudele Ciocîrlănesii și au dat cui ce au socotit dentr'acele rămășițuri, și Docei (*sic*) și altora, pecum arată izvodul, carele este iscălit de Ghedeon Mitropolitul. Și, văzînd pă Ioan Abază Logofăt că este om scăpătat și are cîteva fete de măritat, s'au milostivit Ghedeon Mitropolitu și i-au dat dintră acele rămășițe pentru sufletul său și a celor răposați 10 șiruri de mărgăritariu mărunț, și o cămeșe cu sîrmă, și un inel de aur, și 2 linguri de argint, și o cupișoară mititea de argint, și o lastră prosticea și 4 coți de taftă, precum au arătat Hîncu Căpitanu, și mărturii ce au făcut Ghedeon Mitropolitu la mîna lui Ioan Abază Logofātu, întru care scrie: alți nimeni să nu să amestece din neamul acela, căci acelea le-au deosibit lui Ioan Abază pentru a sa pomenire. Iar pentru moșii s'au aflat cum că Gheorghe Dociul, tatăl lui Ioan, au venit 5 frați și, din'r'acei 5 frați, muma lui Ioan Abază au avut feciori, iar Ciocîrlăneasa și încă 3 frați au fost toți sterpi, și au rămas părțile acelor sterpi a tuturor să le împartă Dociul și cu muma lui Ioan Abază, și au fost pus Dociul mîna pe toate moșiile și Țigani ce au fost a celor sterpi, și, pe urmă, jeluînd d. Ioan Abază la Domnia Sa Mihai-Vodă, i-a făcut carte la Costandin Sberaș (*sic*) Șetrariul și la Santu (*sic*) Albote Crucel, ca să le ia sama pentru acele moșii și precum a afla cu dreptate să împartă. Și, mergînd acolo acei boeri, fiind față jupăneasa lui Gheorghe Dociul și cu fiul său Ioan Dociul, s'au așezat și au dat lui Ioan Abază părțile Mariei Ciocîrlănesi din Pîrstești și din Dolina, și partea Ursului, fratelui Dociului, iar din Pîrstești, care moșii sînt la Ținutul Hîrlăului. Iar alte părți, ale altor frați, sterpi, să le fie feciori Dociului, precum au arătat mărturie de la acei boiari care scrie mai sus, între care este iscălită Docioae și cu fiul său Ioan. Și acele părți ce s'au venit lui Ioan Abază le-au dat zestre ginere-său, Hîncului Căpitan. Deci dumnealui Vel Logofăt așa au socotit și au judecat pentru acele odărașe ce le-au dat Ghedeon Mitropolitul lui Ioan Abază cu diată, pentru pomenirea sa să fie dat, iar feciori Dociului să nu să amestece, nice alte neamuri, precum scrie dilata. Iar, pentru moșii, socotindu-să fecior[i] Dociului că le-ar fi cu strîmbul să pue ei la mijloc toate părțile de moșii și Țigani și odoară, cîte au luat părinți lor de la Cio-

cîrlăneasa și de la alți frați sterpi, și atunci să pue și Hîncul Căpitanul acele părți de moșie ce scrie mai sus, și să le împartă toate, și cine cit i se va veni, atîta va lua și va ținea, iar, neputînd acelea la mijloc, să-și fie Hîncul Căpitanul acele părți ce scrie mai sus, precum arată mărturie Sberes (*sic*) Șetrariu. Pentru aceia și Domnia Mea, văzînd că cu dreptate au judecat dumealui Vel Logofăt, am dat și noi rîmași pă feciori Docului, ca să n'ăibă nice o treabă a să mesteca la acele odorașe, ce să fie a Hîncului, pecum scrie diata răposatului Ghedeon Mitropolitului; așijderea și pentru moșii, neputînd feciori Docului la mijloc toate cîte au luat părinți lor, de a fraților celor sterpi, să aibă a-și ținea Hîncul Căpitanu acele părți de moșie de Pirstești și din Dolina, cu tot venitul, precum scrie mărturia Sberii Șetrariu. Și aciasta pîră nice odinioară să nu să mai părăscă păste cartea Domnii Mele.

(Locul peceții.)

Vel Logofăt Radu vtl. (*sic*).

Aciastă copie este scrisă, din cuvînt, în cuvînt, întocmai după cea adevărată, care cu aciasta se adeverează. Brașov, în 18 Iulie 1829.

Ioan Barac m. pp.,
magistratul translator.

Dass die vorstehende Beglaubigung von dem bei diesem Magistrat in Eid und Pflicht stehenden Translator Johann Barák gesehen und eigenhändig unterfertigt worden sey wird amtlich bestätigt. Kronstadt, den 30. July 1829.

Vom Magistrat der k. freyen
Stadt und Distrikts Kronstadt:
Joh. Jac. Mylius, Ober-Richter.
Joseph Franz Trausch,
Ober-Notair.

(Pecețile: a lui Barac, cu B—, apoi a orașului.)

DĂRI DE SAMĂ.

Alex. Lăpădatu, *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1915*, București, 1916.

Rapoartele privesc:

Mănăstirea Bordeni (Râmnicu-Sărat), ---- de V. Drăghiceanu. Clădirea e din 1699, datorită lui „Mănăilă Căpitan [de la?] Mira“ (p. 64). Foarte frumoși stâlpi, asemenea cu aceia de la Văcărești:

ferești cu flori sculptate. Meșter de pictură Pârvul Mutul și ucenicul Radu (portretul lui, p. 67).

Biserica din Valea Danului (Argeș), — de V. Drăghiceanu. Clădită, în cel mai bun stil, la 1811. Pe o piatră se dă un fel de statut al bisericii : să nu se îngroape morții decât la patru pași distanță de zid. „ce pentru acea s'a făcut curtea mare“, și adânc ; să nu se îngăduie „jocuri, mîncări și băuturi“ la cununii, să nu se fie „judecăți cu pricinie de stricăciunea holdelor, fânăților, din care să întâmplă înjurături și bătăi“ (p. 63). Splendida tîmplă e luată de la Argeș (p. 71).

Biserica din Turia-Baicești (Olt), — de V. Drăghiceanu. Lucrată din cărămizi și bolovani, amestecați. Evident secolul al XVI-lea. Pe aici au fost Buzeștii.

Biserica din Năgrești (Dolj), — de V. Drăghiceanu. Zidită la 1774 de Cornea II Brăiloiu. Interesantă turlă de zid. Pictură foarte bună (cu portrete).

Biserica din Buciuiești (Neamț), — de V. Drăghiceanu. În ruine. Clădită de Dumitrașcu Logofătul, tatăl lui Gheorghe Ștefan-Vodă (n'aș admite o restaurare după Ștefan-cel-Mare). ary Cluj

Biserica din Drăgușeni (Suceava), — de V. Drăghiceanu. Mică alcătuire de lemn. De pe la 1740.

Biserica din Păucești-Măglași (Vâlcea), — de V. Drăghiceanu. Ctitorie țerânească din veacul al XVIII-lea. Portrete în costume boierești ale acestor Băjani, Popești.

Biserica din Ogretin (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Casa alăturată, bine cunoscută mie, nu e, de sigur, din Gorj : Prahova e plină de asemenea clădiri. Biserica a fost descrisă de mine în *Județul Prahova*, și i-am tipărit de două ori și inscripțiile.

Mănăstirea Negoiești (Ilfov), — de V. Drăghiceanu. În ruină. De la Elia lui Matei Basarab. Biserica e stricată.

Schitul Vărbila (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Secolul al XVI-lea. Aceiași observație ca pentru Ogretin.

Biserica din Turia-Olt, — de V. Drăghiceanu. În ruină. Din 1794. Coloane de cărămidă, având pe tencuială stele.

Biserica din Călinești (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Din 1646. Restaurată de două ori. Aceiași observație ca pentru Verbila și Ogretin.

Raportul doljean al d-lui Șt. Ciuceanu (p. 118 și urm.) ni arată *începuturile unui Museu județean*. Note despre biserica în ruină

din Roaba, cu figuri în tencuială de o mare frumusețe (p. 122). Se semnalează pisanii inedite la Sadova. Biserica din Piscul-Sadovei (p. 123) e ca aceia de la Mogoșoaia lângă București. La Hurezu-Poienari (p. 126) a scăpat numai pridvorul, restul căzând în Jiu. Trebuia reprodusă și fotografia bisericii mai complete, pomenită la p. 127, nota I. De la mănăstirea Motrulni se dau chipuri de ctitori (pp. 131, 132, 133): Matei Basarab, Stanca Brâncoveanu, Preda Brâncoveanu și Păuna, Constantin-Vodă și — într'o rochie splendidă — Doamna Maria. Se reproduce pisania și câteva odoare (p. 134). Alte fotografii pe p. 151 și urm. Biserica de lângă Filiaș (p. 135 și urm.), cu o bizară tâmplă rustică de zid (p. 140). Se mai dau potirul de la Preajba (1793), inscripția de la biserica Hagi-Enuș (Craiova), clopotul făcut de Guvernul sârbesc pentru Sf. Apostoli din Belgrad, care se află tot acolo. Urmează lucruri de la Muzeul Aman (p. 146 și urm.). D. Ciuceanu mai dă vederi și note despre biserica din Țințăreni (o însemnare de la un „pămătuțar de cerneală la tipografia Bucureștilor, în vremea lui Mavrogheni“, apoi dascăl la Țințăreni — p. 153 —; alta care atribuie, în 1823, lui „Tudor Vladimirescu“ „pierderea de creștini“ făcută de Turci la Munteni), despre foasta mănăstire Jitianu (p. 155), despre biserica Sâr[b]sca (Dolj) (p. 156), despre odoare de la Mântuleasa (Craiova) (pp. 156-8), despre bisericile Sf. Mina, Sf. Apostoli, Obedeanu, etc. (Evangelhia de la Stanca Obedeanca, 1743) (Craiova).

Urmează bogatul raport al d-lui V. Pârvan despre săpăturile făcute de d-sa în 1915.

N. IORGA.

* * *

Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, VIII, Sibiu 1915.

Cu aceasta se isprăvește lucrarea, fără ajutorul căreia nu se poate scrie istoria Românilor din Ardeal. Cuprins, firește amestecat, după valoarea cuvântătorilor ale căror discursuri se reproduc. E interesant să se vadă (p. 69 și urm.) indignarea d-lui N. Șerban din Făgăraș contra decorării lui Jezsenszky, faimosul acusator din procesul de la Cluj. De semnalat strigătul din 1903 al lui Hock János, în Parlament, către deputatul român Vlad: „Te dăm afară, dar nu te batem“, care a indignat și pe ministrul Tisza. „Ba nu o facem nici asta“ (p. 121, nota). Cutare orator maghiar asămăna situația Românilor din Ungaria cu a

Bascilor în Spania (p. 275). Merită să fie rostite pasagiile extraordinar de tari din discursul de la 1906 al d-lui Al. Vaida (p. 332 și urm.). A cetit românește în Parlamentul din Pesta versuri de d. Goga și chiar un articol tipărit în românește de Francisc Kossuth în ziarul de propagandă maghiar între Români „Lumina“, și, referindu-se la regulament, a fost lăsat de presidiu să meargă până la capăt (pp. 344-5). E, de sigur, cel mai frumos discurs politic al generației nouă. Cf. și declarația aceluiași, în Ianua 1907: „Contele Andrassy a contribuit la independența României din puncte de vedere maghiare și având în vedere interesele Monarhiei. Dar independența României este a se atribui popoului român, vitejiei sale și prudenței saie. Genialitatea Regelui Carol și eroica putere a soldaților români la Plevna au creat Regatul român! Astăzi Monarhia noastră are trebuință de prietenia acestui Regat. Dar prietenia aceasta e periclitată dacă Maghiarii continuă cu politica de până acuma“ (p. 439). Interesantă e „darea afară“ a d-lui Vaida, de pe urma unui atac zăcut două luni de zile în inimile indignate ale adversarilor săi naționali (p. 643 și urm.). Printre indignați era un Eitner, un Rath, un Leitner, un Hentaller, tot Maghiari curați... La 30 Octombrie 1907 părintele V. Lucaciu începe așa: „Când cu ocasiunea primei mele pășiri am onoare a saluta cu respect acest Parlament, cred că nu vatăm legile modestiei dacă accentuez că, atât eu, cât și mult stimații miei colegi, când am primit încrederea alegătorilor, ne-am pus și în serviciul unui ideal măreț. Și acest ideal măreț este idealul nostru, al tuturor... Acest ideal, on. Cameră, nu poate fi altceva decât cea mai curată iubire de patrie“ (p. 659). Dar la 14 Decembre „își exprimă părerea de rău că interpelatorul a putut rosti cuvinte necuviincioase la adresa ministrului Brătianu din România fără a fi fost îndrumat la ordine“ (p. 686).

N. I.

* * *

I. E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale în Bucovina*, cu 12 hărți, București 1916.

Se reeditează, în cea mai mare parte, foarte multe studii statistice pe care autorul le publică la Cernăuți încă din 1912. D-sa admite 313.254 de Români în Bucovina, față de 273.254 de „indivizi cu limba de conversație română ai statisticeii oficiale“ (p. 111).

Românii n'au în Bucovina niciun membru la 6 tribunale. Abia 76 de funcționari în justiție (Evreii — 14 % — 141; p. 145). În 1910, 11 avocați români, 136 Evrei, 14 de altă nație (p. 150); în Consiliul de disciplină 22 Evrei, 2 creștini (p. 152). În administrație, la Guvernul din Cernăuți, 14 Evrei, 11 Români, la Poliție 7 Evrei, 5 Români, la Prefectură 4 Evrei, 2 Români (p. 161); la Siretiu niciun Român (p. 162). În Direcția Finanțelor niciun Român față de 70 de străini (12 Evrei) (p. 165). La Primăria din Cernăuți 55 de funcționari evrei (21.537 populația evreiască) și 51 creștini (41.180 populația creștină). La Universitate, atară de teologie, abia trei profesori români (pp. 172-3), față de 7 Evrei. La Poștă abia $\frac{1}{3}$ funcționari români (la Siretiu niciunul, la Suceava, Rădăuți „câte unul”; p. 181). La Căile Ferate, Românii au $\frac{1}{3}$ față de Evrei, $\frac{2}{3}$ față de străini în genere (p. 185). Între medici, la 1910, 14 Români, 109 Evrei, 28 alți străini (p. 191); între farmaciști, 1 Român, 13 Evrei, 17 alți străini (p. 192).

În clasa de mijloc, Comitetul central al corporațiilor: 13 Evrei, 4 creștini, niciun Român (p. 240). Camera de Comerț 17 Evrei, 6 străini, 1 Român (p. 244). În Cernăuți, la meseriași: 1481 Evrei, 615 străini, 44 Români (p. 241). În provincie tot așa (Câmpulung, la negoț: 202 Evrei, 27 străini, 12 Români; în district; 775 Evrei, 67 străini, 81 Români; pp. 329-30). De șapte ori mai puțini meseriași români decât evrei. În comerț, 8.642 Evrei, 1.226 străini, 444 Români (p. 395). Și Evreii sunt doar 102.915 față de 273.254 Români și 418.637 străini imigrați (*ibid.*). În agricultură 61 $\frac{1}{2}$ % din proprietatea mare e străină (p. 413). Proprietatea mică e ceva mai întinsă (575.095 ha. față de 469.194; p. 414). 91% din țerani n'au pământ și sufăr de foame (p. 429).

N. I.

* * *

Gh. Ghibănescu, *O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam: Leavșița lui Ioan Scărariu* (în „Arhiva Societății științifice și literare din Iași”, XXV, n-le 3-4).

După câteva pagini de polemică și considerații personale, de la pagina 69 înainte se descrie manuscriptul, în proprietatea autorului. În Octombrie 1732 un călugăr de la Secu scrie lămurit: „Aceasta leșfiță este scrisă de Mitropolitul Varlaam din Săcu; să să știe” (p. 70). Între cititori e și un duhovnic Timofieiu de

la aceeași mănăstire, care, în 1778, ni spune că e „Ungurean din Ținutul Belgradului“ (p. 74); mai jos, în altă notiță t „Ardelean curat“. Autorul înseamnă și alte manuscripte de Leastăviță; n-1 494 al Academiei cuprinde și o „Carte cu multe întrebări, foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre, tălmăciță de Nicolae Spătarul de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumunească între trecutul anilor de la Hr. 1661, în luna lui Ghenar 10 zile“, (v. p. 77.) D. Ghibănescu crede că a descoperit încă un scriitor: Spătarul Nicolae Racoviță; *de fapt „Nicolae Spătarul“ nu e decât vestitul Nicolae Spătarul Mîlescu; și cartea ar trebui cât mai grabnic editată.* În ce privește m-sele 2511 și 2512, Viad grămăticul, care le-a scris pentru egumenul Ilarion de Bistrița, viitor episcop de Râmnic la 1693-4 (pp. 79-80), *nu e decât Viad Boțulescu de Mălăiești, cunoscut prin traducerile sale făcute în închisorile austriace.* Interesantă și criptografia de la sfârșit. Prețioasă și mențiunea pe ins. 2650 al Academiei a unei visite făcute la Hurez în Ianuar 1754 de Linchout, favoritul lui Constantin-Vodă Racoviță — „dumnealui Sulger musă Lințu“ —, în tovarășia lui „Poader Mustea Moldovanul“ (p. 82). Cu privire la acest „Vornic de Poartă și uricar“, autorul pomenește o lucrare a lui din Februar 1779, păstrată numai parțial: „Licsicon, adică tălmăcirea uriciilor sârbești pe limba moldovinească“ (p. 83, nota). D. Ghibănescu ar vedea în el și redactorul cunoscutei cronici.

N. IORGA.

* * *

Octav Minar, *Eminescu în fața justiției*, București, f. an.

Ca în toate broșurile autorului, prețioase lămuriri după scrisori adunate din deosebite locuri, și divulgații nepermise. Eminescu e recomandat la 1-iu Septembrie 1874 ca director al „Bibliotecii Centrale“ din Iași, în locul lui Bodnărescu, după ce, cu un ajutor din partea Ministeriului, el călătorise la Weimar, în așteptarea unei catedre de filosofie la Universitate.

La începutul lui August, poetul era acum la Iași, și-l găzduia V. Pogor. El era bucuros, dar se temea, în „norocul ce dase peste dânsul“, de „năravurile politice de la noi“ (p. 17). Colabora la dicționarul enciclopedic.

De fapt, e înlocuit, la 1-iu Iulie din anul următor, după stăruința faimosului ignorant și necinstit Andrei Vizanti, „adversar politic“, ba încă dat în judecată pentru furt, adecă pentru lipsa

unor cărți care de mult nu mai ființau în bibliotecă (pp. 20-1). Înlocuitorul său, poetul bucoinean Dimitrie Petrinò, a avut joshnicia să ajute această intrigă (Eminescu nu se plânge, ci numai se miră de fapta „prietenului“). La 17 Decembre 1876 se găsește că nu e loc de urmărire. Deci Eminescu n'a fost „în fața justiției“. Între acestea, până în Septembrie 1876, Eminescu fusese destituit și din locul de revisor școlar, „cu efect zdrobitor asupra existenței sale materiale“ (p. 27). „Politica“, scrie el, „este cauza tuturor nenorocirilor din țara noastră“, și ea atinge, nu pe „adversarii politici puternici, hrăpareți, ci micii slujbași, nenorociții cari nu pot să se apere“.

La interogatoriu Eminescu se dă ca „născut în Botoșani“ și având vârsta de 23 de ani (p. 80). Declară că „nu pricepe de loc“ „limba greacă veche și modernă“ și „nu se ocupă de știință exactă“ (p. 83). La p. 87 trebuie: „Judecat și condamnat? Zice („dice“) că n'a mai fost inculpat“ (p. 87)¹. N. I.

* * *

Alex. Lăpădatu, *Anuarul Comisiunii monumentelor istorice*, I, 1914, București 1915.

Cuprinde procese-verbale, piese administrative, dar și mici memorii și ilustrații.

Avem descrierea bisericilor din Fundeni-Prahova (de d. G. Balș; inscripție din 1771), Cornul-de-sus, Prahova (de d. N. Ghica; bună pictură), Balaci (de Virg. Drăgkiceanu; din 1634, a lui Constantin Bălăceanu Aga; portrete mai nouă), Baldoinești (de același; ruine; pe la 1680), Gâlmee-Olt (sfârșitul secolului al XVIII-lea; mormânt al lui Matei Bălăceanu), Micșuneștii-Mari (de același; din 1743, clădită de Stolnicul Iordachi „Micșunescul“, soția coborându-se din Constantin-Vodă Brâncoveanu; mobilă contemporană).

Din rapoartele „corespondenților“ semnalăm, în acela al părintelui Antonovici, știrile că biserica domnească din Bârlad e de la Vasile Lupu, că aceia din Florești datează de la Vornicul Crăste Ghenovici de pe la 1600, fiind refăcută de un Costachi la 1694, din al d-lui Șt. Ciucescu reproducerea pietrei de mormânt a lui Constantin Fotescu, a lui Constantin Stolnicul, a lui

¹ Luxoasa broșură *Grigore Manolescu* cuprinde iarăși multe informații folositoare. Și fragmente din Memoriile celebrului artist.

Băluță Ioan la Precista din Cracovia, inscripția din 1793 de pe un potir de la Preajba (Dolj) (în grecește trebuie îndreptări; Hagi Stan Jianu apare des în ale mele *Studii și documente*, IX), stampe înfățișând ruinele din Obedin și pivnița din Craiova a vechii „Băni”, biserica Craiovița din Craiova, biserica „Belivacă” din același oraș, biserica din Crețești (schițată și de d. Stoica în *Floarea Darurilor*, II), o coloană de la Precista pomenită și o Troiță (apărută și ea după fotografia comunicată de d. Ciuceanu, într’una din revistele mele). Câte un raport lămurește asupra săpăturilor de la Histria și Ulmetum (de d. V. Pârvan; resumat al comunicațiilor de la Academie). Se dă și conferința mea „Ce este un monument istoric” (apărută și în broșură).

N. IORGA.

* * *

Ion C. Băcilă, *Bibliografia Domniei Regelui Carol I al României*, București 1916.

Lucrare de seminarium la d. D. Onciul, care scrie și Prefața. Partea românească este întregă, cea străină — cum nici nu se putea altfel — foarte incompletă. Notițele despre fiecare carte sunt exacte și precise. La 1877-8, ori nu se dădea nicio carte despre războiu (Delaps, Le Faure sunt singurele citate), ori se dădeau toate, cea ce ar fi produs un mare volum (nu găsim nici marea lucrare românească, apărută dincolo, a lui Alessi). La Bresnitz de Sydacoff (n-1 99) trebuie spus că avem a face cu o lucrare anecdotică de foiletonist, fără nicio valoare, ca și cea ce a scris despre Serbia și Bulgaria același „publicist”. „Lavisse și Ramband” (no. 120) n’avea ce căuta, și Sybel, pentru cartea lui despre Wilhelm I-iu (no. 121), abia. La cartea d-lui Al. Sturdza (no. 141) trebuia spus că n’are nicio importanță. Unele nume sunt rău ortografiate (trebuie André Belessort și nu Andrée Bellesort a no. 144). Nici cartea lui Witte (no. 150) nu dă nimic nou. Din contra, a d-lui Bengescu (no. 152) e foarte folositoare. Lucrarea lui Lindenberg (no. 186), Evreu din Berlin, autor de cărți cu cheie, nu e de loc „una din cele mai bune biografii ce s’a (sic) scris despre Regele Carol”: traducerea românească a lui J. Kaufmann are stilul ce-și închipuie cineva (no. 194). La n-1 196 cele două steluțe puteau fi înlocuite,

în croșete, de numele lui D. A. Sturdza. Cartea lui Capcev (no. 201) e un simplu document de linguşire.

O iconografie a regelui Carol ar fi de mare interes. -- N. I.

* * *

Lucien Hubert, *L'effort brisé, la situation économique de l'Allemagne à la veille de la guerre*, Paris 1916.

Autorul arată că, pentru a întări un sistem economic grandios, dar mai puțin solid, Germaniei îi trebuia un războiu biruitor. Su-pune la critică cifrele germane de bogăție relativă, date de Helfe-rich (Germania 300.000.000.000 de mărci, Franța 243.000.000.000 de franci). Interesantă declarația către d. Hubert a prințului de Radolin: „Les relations entre la France et l'Allemagne ressem-blent à un tapis mangé aux mites; çà ne se répare pas“ (p. 27). Și Schiemann, specialistul german în istoria Rusiei, spunea într'o scrisoare particulară: „În sistemul socialist care domnește la d-voastră, cuvântul de ordine e: mai puțină muacă, plată mai mare, pensie înaintea de vreme“ (p. 28).

În partea de expunere, folositoare date despre „sforțarea“ eco-nomică germană, care creă în câțiva ani mari orașe din nimic (Neuss lângă Düsseldorf, d. ex., ori Duisburg-Ruhrort, „exposiție universală de instrumente de încărcat și descărcat, de pârgonii, de elevatoare“, etc., în lungime de mai mulți kilometri; în oraș 30.000 de locuitori; 500.000 atrași în noul port, „cea mai formi-dabilă organizație fluvială din lume“; p. 43 și urm.).

Față de frumoasa lucrare a d-lui Hauser aceasta are avanta-giul că se citește mai iute și mai lesne. N. I.

* * *

D. Furtună, *Preoșimea românească în secolul al XVIII-lea: starea ei culturală și materială*, Vălenii-de-Munte 1915.

Această importantă lucrare de istorie culturală se sprijină pe o largă cercetare în toate izvoarele tipărite și pe o laborioasă căutare de inedit. Împărțirea e bună și stilul curat și viu.

Lista păcatelor preoțești e mare: între cele mai rare, furtul „stambei“ de lemn și de aramă a Mitropoliei, la 1740, pentru a fabrică antimise (p. 24, nota 11), uciderea de către un diacon a unei jupănese (*ibid.*).

Capitolul despre situația fiscală a clerului e din cele mai bo-

gate și interesante. Un alt capitol tratează despre starea preoțimii în Oltenia supt Austrieci și urmează ceva despre Ardeal. Capitulul despre Moldova, și chiar despre Bucovina, trebuia să vie mai înainte.

Un apendice documentar dă lucruri interesante. Ici și colo, ilustrații.

Dată fiind varietatea materiilor, se impunea un indice ma amănunțit.

La detalii, preoți hirotonisiți pentru Oltenia, pe la 1790, nu numai de Mitropolitul din Vidin, dar și de cel din Vrața (p. 86). Pentru postăvarii Mitropoliei, p. 74 și urm. N. IORGA.

* * *

Dr. Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei, 1914-1915*, București 1916.

Începe printr'o bună caracterizare a împrejurărilor politice din Austria. Se semnalează pericolul ce ar fi ieșit pentru Românie din „Gross-Österreich“ (p. 10 și urm.). Se arată apoi mijloacele de sistematică distrugere a elementului românesc întrebuițate de Austrieci în Bucovina. La p. 55 amânarea sentinței contra părintelui Brăileanu din Gura-Humorului, cavaler al „Stelei României“, „până la definitiva lămurire a situației politice în România“! La Suceava, când vin Rușii, se pune tricolorul românesc pe toate școlile (p. 85, nota). Mai ales o bogată colecție de casuri de delațiune.

Descrierea execuțiilor de la Cernăuți, după revenirea Austrie-cilor, pe față, în cele două spânzurători, și în ascuns (p. 133 și urm.): se dădea calăului 5 coroane de fiecare victimă. Calăi improvisați trag aiurea de trei ori pe nenorocit până-l zugrumă. Cadavre sunt lăsate să atârne câte trei zile. Se adeveresc sute de casuri (p. 148). Se denunță în special ca asasin un ofițer cu numele de Tronbey. Se dă și data scenei sălbatece în care Evreii din Siretiu au lovit cu picioarele, au scuipat și au murdărit pe morții ruși (pp. 271-2). N. I.

* * *

Dr. G. N. Leon, *Politica minieră în diferitele State și raporturile ei cu politica minieră din România*, București 1915.

Carte foarte bine împărțită și clară, care atinge supt unele raporturi și studiile istorice. Asupra vechimii dreptului regalian

în Germania, p. 20 și urm.; în Franța, p. 25 și urm. Câteva note și pentru alte țeri.

Partea românească e slab informată (după Broșteanu, *Salinele noastre*). Interesant ce ni se spune (p. 31) că și astăzi Vrâncenii au dreptul de a lua sarea câtă li trebuie pentru casă. Dacă i se zice Spătarului Mihai Cantacuzino, care „face ocnă de sare“: „credinciosul boier al Domniei Mele“ (pp. 32-3), aceasta e formula, și nu i se creiază deci vre-o excepție. Nici dreptul de vânzare la negustori din partea proprietarului, dar cu prețul sării domnești, nu e o excepție (pp. 33-4). Pentru păcură erau de mult datele din volumul VII al „Studiilor și documentelor“. Relevăm că la noi capitalul german în petrol reprezintă numai 30.6%, iar cel engles, frances și olandes — însă unit — 51.5%. N. I.

* * *

I. Slavici, *Românii din Ardeal* (Biblioteca „Minerva“ no. 86).

Foarte prețioasă lucrare de etnografie, într'o formă literară frumoasă. De ce i s'o fi părând d-lui Slavici naivă părerea că să se fi ținut ortodoxia la un popor simplu, sărac și incult fără a fi fost o organizație *canonică*, dumnealui singur (p. 45) poate înțelege. D. Slavici vorbește (p. 49) de prezența lui Petru Maior, „desilusionat“, în București la „sfârșitul anului 1810“: ar fi dovida în corespondența lui cu Moise Nicoară. Pentru faptul acesta, așa de important, trebuia, și într'o carte populară, citația. Note interesante despre petrecerea în Ungaria a „cupletistului“ I. D. Ionescu, îmbrățișat „c'o însuflețire oarecum bolnăvicioasă“ și de Românii cari nu știau românește (p. 63 și urm.). Plângea actorul și plângea publicul la auzirea doinei (p. 65). Părerea de rău a țeranilor din 1906, la Expoziție, că n'au aflat pe „ai lor“ din România nu numai „domni“ (p. 70). La p. 85 d. Slavici se tânguește că Ungurii confiscă ziarele și cărțile noastre (pp. 85-6). La sfârșit — *desinit in piscem*. N. IORGA.

* * *

V. Ursăcescu, *Monografia schitului Brădicești*, Iași 1914.

Schitul Brădicești, al Vlădicăii de Huși Varlaam de la sfârșitul veacului al XVII-lea, adaus de urmașul său Inochentie la 1768, apare des în *Cronica Hușilor* a lui Melhisedec. Părintele Ursăcescu adaugă și lămuriri suplimentare. Pomelnicul de la 1756 e plin de greșeli în ce privește numele Doamnelor (pp. 11-2).

Se dau acte inedite de la săteni. Un zăpis pentru datorie la un Turc, în 1747: o văduvă pe care creditorul „a luat-o de grumazi să o ducă la casa lui“; pe învoiala de răscumpărare Turcul își pune pecetea, „muhurul“, ea, biata, degetul (p. 20). Un Neagu Țiganul, muntean, fugar de la Tatari, în 1708 (p. 29). Se mai păstrează strane de la Varlaam, din 1701 (p. 35). Câteva stampe.

N. I.

* * *

Alex. Lăpădatu, *Documente și lămuriri istorice cu privire la desfcerea proprietăților moldovene de peste Prut după pierderea Basarabiei (16/28 Maiu 1812—2/14 Ianuar 1814)* (din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“), București 1916.

Cu cea mai atentă cercetare a izvoarelor risipite, d. Lăpădatu, care publică un număr de acte aflătoare în Biblioteca Academiei Române, li dă o prefață, în care arată în ce împrejurări au fost siliți, de la 1812 la 1814, să lichideze proprietățile lor din Basarabia boierii moldoveni. Ei încercară în zădar să facă a se prelungi termenul. Arhiva Vornicului Iordachi Drăghici, bunicul mamei mele, avea bogate corespondențe din acest timp; din nenorocire, ea s'a împrăștiat în copilăria mea.

* * *

I. Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu și izvoarele ei grecești* (în „Arhiva“ din Iași, XXV, p. 201 și urm.).

D. Peretz arată că numai din grecește s'a tradus Pravila lui Vasile Lupu. D-sa a găsit și quasi-originalul (variante ale lui) în mss. grecești 532 și 533 ale Academiei. Asupra rolului pe care l-a jucat în alcătuire Meletie Sirigul am vorbit în „Analele Academiei Române“ pe 1913, memoriul despre Vasile Lupu. Dar pasagiul, de și se spune că a provocat un răspuns personal, deci, pentru mine, iligibil, din partea d-lui Si. Longinescu, a scăpat d-lui Peretz. D-sa atrage atenția, pentru „Nomoi Georgikoi“, asupra m-sului grec 176 de la Academie.

N. IORGA.

* * *

Henri Hauser, *Les méthodes allemandes d'expansion économique*, a 3-a ediție, Paris 1916.

Nu se poate, într'o formă mai ușoară de înțeles și mai plăcută, un studiu mai cuprinzător și mai plin de învățăminte decât acesta,

3

care-și propune, și izbutește, să arăte prin ce strânsă unire între conducerea de Stat și inițiativa privată Germania a făcut pașii săi uriași către cucerirea economică a lumii. Metode cinstite și trucuri condamnabile sunt expuse cu aceeași deplină cunoștință a lucrurilor și cu aceeași îngrijire de profesorul de la Dijon. E vorba (p. 92) și de Banca Generală Română, simplă sucursală a celebrei *Disconto* a lui Bleichröder.

N. I.

* * *

Henry Wickham Steed, *L'effort anglais*, Paris 1916.

Interesantă conferință. Autorul socoate la 6.000.000 voluntarii ce s'au oferit, la 4.000.000 cei ce s'au angajat, la 500.000 contribuția Canadei și la 300.000 a Australiei, la 2.700 usinele în care se fac munițiile, la 2.000.000 lucrătorii (pp. 9-10, 24). De atunci cifrele s'au mărit încă. La p. 13 mențiunea vorbelor regelui Carol, la capătul unei audiențe de cinci ceasuri (?): „Anglia are o frumoasă armată mică; n'are însă o armată de campanie. Trebuie să-și facă una. Pacea Europei poate să atârne de aceasta.“

X.

* * *

Leopold Wenger, *Zum Cippus Abellanus* (din Memoriile Academiei bavarese), München 1915.

Explicare a vestitei inscripții osce aflată la Abella în 1745, insistând asupra magistraturilor anterioare dominației romane (doi „meddices“ *juzi*, unul întâmplător superior celuilalt: „tuticus“; în inscripție e „meddiss degetasis“). Observații interesante asupra sensului general de prioritate al lui *praetor* și *dictator* (pp. 12-3). „Strategul“ Mamertinilor ar fi — adăugim — de aceeași natură ca Aga Barbarescilor — tot Stat militar de pradă — din Alger și Tunis.

N. I.

* * *

Locotenent-colonelul C. Găvănescul și maiorul I. Manolescu, *1914-1915, Războiul cel mare*, II, București 1915.

E o publicație pe care toată lumea ar trebui s'o aibă la îndemână. Explicații bogate și precise, nu numai despre mersul operațiilor — urmărite în acest volum până în August 1915 —, dar și asupra tuturor mijloacelor întrebuițate. Faptul că s'a dovedit o compilație nu scade utilitatea lucrării.

N. I.

* * *

Rudolf Gneikow-Blume, *Galziens Wiedereroberung in Wort und Bild*, Viena 1915.

Autorul vrea să descrie „o cale de triumf fără exemplu în istorie”: recucerirea Galiției (pentru a fi pierdută din nou astăzi). Mai bune ilustrațiile, reproduceri de tablouri și desemnuri la fața locului. De alminterea scrisul pare a fi dat numai pentru explicarea acestor tablouri.

* * *

Lettres des maires des grandes villes de France adressées au Bulletin des armées de la République, Paris 1916.

Documente istorice de cel mai mare preț, aceste scrisori de primari din toate colțurile Franciei. Unele aduc fapte; toate, unul din acele sentimente comune cu care se poate mândri omenirea.

N. I.

* * *

Eduard Meyer, *Untersuchungen zur Geschichte des zweiten punischen Kriegs* și *Weitere Untersuchungen*, etc. (în Memoriile Academiei din Berlin), 1913, 1915.

Cercetări asupra tratatului dintre Anibal și Romani și asupra campaniei în Spania a lui Hasdrubal și a luării Saguntului.

* * *

Andrei Rădulescu, *Studii de drept civil*, București 1915.

Elementul istoric se întâlnește în capitolul, întins și bun, despre înzestrare (p. 181 și urm.), precum și acela care tratează despre embatic și otașniță (p. 201 și urm.).

N. I.

* * *

Dr. I. N. Angelescu, *Istoria economică și alte științe economice*, București 1916.

Lecții care caută să aleagă definiția cea mai bună a științelor economice, împărțirea lor și rolul special al Istoriei economice.

* * *

N. I. Apostolescu, *Istoria literaturii române moderne*, 2 broșuri în colecția „Steaua”.

Niciun alt interes decât al preferințelor personale ale autorului.

* * *

B. P. Hasdeu, *Talmudul*, București 1916.

Reeditare a unei vioaie scrieri de polemică a marelui învățat. Se dă și un portret al lui Hasdeu încă tânăr.

*

C R O N I C Ă .

În *Biserica ortodoxă română*, XL, 2, preotul I. D. Petrescu dă inscripții din biserica ialomițeană Slobozia (odată Slobozia lui Ienachi). Inscripția din 1843 îi zice lui Ienachi: Postelnicul Ienachi Caragea și fixează ca dată de întemeiere 1634. Mormântul, din 1734, al Naniei, soția lui Hagi-Oprea, și al Dospinei, soția lui Oprea Căpitanul, fiul lui Hagi-Oprea, din Perieți. Pe o carte la 1825 se vede că Grigore Ghica a pus egumen pe cel d'întău Român, Chesarie de la Dochiariu din Athos. Periețenii se pomenesesc ca donatori de la 1794. *Se păstrează și un exemplar din Homerul de la 1551 din Biblioteca Văcăreștilor, dată de Nicolae Mavrocordat la 1718, luni?* (p. 184). De la Dochiariu s'a adus un „Justin“ de la 1551. Necunoscută era și Acolutia Sf. Visarion, tipărită la Viena de Marele-Vornic Ioan Florescul în 1797 (p. 185). La urmă — și iscălim —: „am convingerea fermă că în toate părțile țerii se găsesc lucruri care merită toată cercetarea minuțioasă a noastră, și gândesc că toate acestea trebuiesc scoase la iveală din tainița în care zac și încunjurate cu grija, dragostea și respectul tuturor“ (p. 287).

*

În „Arhiva“ din Iași, XXV, p. 231 și urm., d. I. Tanoviceanu dă, în câteva pagini răzimate pe inedite, note despre adopțiune în vechiul drept românesc (se păstrează numele de familie și legăturile adoptatului; actul privește, de altfel, numai moștenirea). Vedem cum, la 6 April 1675, un Buga adoptă astfel, fiind neîngrijit de copii, pe însuși viitorul Antioh-Vodă Cantemir, pentru ca să aibă cine-l „socoti până va fi cu suflet“ și a-l „pomeni după moarte“.

*

Tot acolo (p. 303 și urm.) d. T. Burada dă note bogate asupra vechilor coruri bisericești din Moldova.

*

Cărticica d-lui Victor Anestin, *Cutremurele din România* (Câmpina 1916), cuprinde și o cercetare a materialului informativ contemporan.

*

Din acte tipărite de d. C. N. Mateescu în „Miron Costin“, IV, 6, se vede că încă la 1842 se sfințiau preoți la Vidin, dar că nu li se mai îngăduia a sluji.

